

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

RŪTA REMEIKIENĖ
(Administracinės teisės studijų programa)

UŽSIENIO VALSTYBIŲ PATIRTIS TOBULINANT
AZARTINIŲ LOŠIMŲ REGLAMENTAVIMĄ
LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Doktr. M.Arasimavičius

Konsultantas: B.Pranevičienė

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3 psl.
1. Bendroji azartinių lošimų charakteristika.....	6 psl.
1.1 Azartinių lošimų samprata.....	6 psl.
1.2 Azartinių lošimų istorinė raida.....	7 psl.
2. Azartinių lošimų teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje ir užsienyje.....	10 psl.
2.1 Teisinio reglamentavimo samprata ir lygmenys	10 psl.
2.2 Azartinių lošimų veiklos organizavimas.....	13 psl.
2.2.1 azartinių lošimų veiklos ribojimai.....	13 psl.
2.2.2 reikalavimai azartinių lošimų veiklos subjektams	17 psl.
2.2.2.1 reikalavimai azartinių lošimų organizatoriams.....	17 psl.
2.2.2.2 reikalavimai asmenims, dalyvaujantiems lošimuose.....	22 psl.
2.2.3 reikalavimai lošimo įrenginiams.....	23 psl.
2.2.4 azartinių lošimų reklama ir skatinimas lošti.....	24 psl.
2.3 Azartinių lošimų socialiniai aspektai.....	28 psl.
2.4 Azartinių lošimų veiklos priežiūra.....	32 psl.
3. Užsienio valstybių patirties pritaikymo galimybės tobulinant azartinių lošimų teisinį reglamentavimą Lietuvos Respublikoje.....	40 psl.
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	47 psl.
PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	50 psl.
SANTRAUKA.....	54 psl.
SUMMARY.....	55 psl.

IVADAS

Jau gerą penkmetį Lietuvos Respublikoje (toliau gali būti LR), atsižvelgiant į užsienio valstybių politikos pagrindus ir patirtį yra įteisintas ir toliau tobulinamas azartinių lošimų teisinis reglamentavimas¹. Per šiuos metus paaiškėjo azartinių lošimų plėtros tendencijos ir padariniai, Azartinių lošimų įstatymo privalumai ir trūkumai. Lobistinių grupių spaudimas teisėkūros institucijoms, skubotas azartinių lošimų veiklą reglamentuojančių teisės aktų rengimas, remiantis kitų šalių patirtimi ir mažai atsižvelgiant į mūsų šalies ekonominę, socialinę ir kultūrinę prizmę, sudaro pagrindą manyti, jog daugelis su azartinių lošimų reglamentavimu susijusių problemų kyla būtent dėl to. Nepaisant to, legalūs azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje egzistuoja, jų paklausą gali atspindėti nuolat didėjantis lošimo namų ir netgi priklausomybe nuo azartinių lošimų sergančiųjų skaičius². Tad problemas spręsti būtina, o šiame darbe mes pasistengsime aptarti azartinių lošimų reglamentavimo Lietuvoje tobulinimo bei iškylančių problemų neutralizavimo kryptis, galimybes bei perspektyvas, remdamiesi teoriniais aspektais bei praktine lyginamąja analize.

Problema ir temos aktualumas

Kaip jau esame minėję, azartinių lošimų veiklą Lietuvoje reglamentuojantys įstatymai turi tam tikrų trūkumų, kurių pagrindu susidariusios spragos leidžia atsirasti daugeliui tokių aktualių problemų kaip finansiniai nusikaltimai, socialinių problemų skatinimas (sergančiųjų priklausomybėmis ir lošiančiųjų skaičiaus didėjimas), besaikis lošimo namų augimas, azartinių lošimų rinkos struktūros trūkumai.³ Aktualus ir neišspręstas viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo klausimas, Valstybinės Lošimų priežiūros komisijos (toliau gali būti – Priežiūros komisija) nenuosekli ir stichiška veikla kuria teisinį netikrumą.

Visos šios problemos yra aktualios ir keliančios nerimą bei didelį susirūpinimą vien jau todėl, kad liečia svarbius visuomeninės gerovės klausimus. Remiantis LR Konstitucijos 53 straipsniu, Valstybė įsipareigoja rūpintis žmonių, o kartu ir visuomenės, susidedančios iš atskirų individų, sveikata⁴. Tuo tarpu priklausomybės nuo azartinių lošimų kelia ne mažesnę pavojų nei alkoholizmas ar narkomanija, juolab, kad neretai tai yra glaudžiai tarpusavyje susijusios

¹ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

² Gorienė G., savaitraštis "Karštas komentaras", 2006 09 15, "Olympic" kazino skandalas valstybės politikos veidrodis// <http://www.hotcommentary.com/index.php?id=134> ; prisijungimo laikas: 2006 10 12

³ Azartiniais lošimais prasišusiųjų asmenų skaičius per pastarąjį ketvirtį drastiškai padidėjo 77 procentais.// www.biznews.lt; prisijungimo laikas: 2006 05 26

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios.1992 m. Spalio 25d. Nr. 33-1014

problemos⁵. Nepakankamai kontroliuojama azartinių lošimų namų veikla ir su tuo susijusios problemos taip pat negerina ir ekonominės valstybės padėties.

Žvelgiant į azartinių lošimų teisinės bazės reguliavimą ir reglamentavimą bei užsienio valstybių patirties integravimą į mūsų šalies teisinę sistemą ir tokio taikymo stipriąsias puses bei trūkumus, norėtume atkreipti dėmesį į tai, jog detalios, koncentruotos ir teoriniu bei praktiniu aspektu pagrįstos mokslinės analizės šioje srityje atlikta nebuvo. Todėl, atsižvelgiant į įvardintus probleminius temos aspektus, galime teigti, kad šis darbas bus aktualus dviem svarbiais aspektais. Viena vertus, naudodamiesi prieinamais literatūros šaltiniais lietuvių bei užsienio kalbomis pabandydysime sistemingai, išsamiai ir koncentruotai apibūdinti azartinių lošimų bendrą charakteristiką, teisinį reglamentavimą LR bei užsienio valstybėse. Antrą vertus, stengsimės išanalizuoti ir lyginamuoju aspektu įvardinti užsienio valstybių patirties pritaikymo galimybes tobulinant azartinių lošimų teisinį reglamentavimą LR.

Apibendrinant, galime teigti, jog šis darbas turėtų užpildyti teorinės ir praktinės mokslinės medžiagos trūkumo spragas azartinių lošimų veiklos reglamentavimo tobulinimo srityje, o taip pat pateikti koncentruotą ir nuodugnią teorinę analizę.

Taigi, šio darbo *tikslas* – apibūdinti azartinių lošimų ir jų teisinio reglamentavimo Lietuvos Respublikoje ir kai kuriose užsienio valstybėse charakteristikas, o taip pat, atlikus lyginamąją analizę, įvardinti užsienio valstybių patirties panaudojimo galimybes tobulinant teisinį reglamentavimą mūsų šalyje. Tam, kad galėtume pasiekti numatytą tikslą, išsikėlėme tokius uždavinius:

- apibrėžti azartinių lošimų sampratą;
- pateikti glaustą azartinių lošimų raidą istoriniu aspektu;
- aptarti azartinių lošimų teisinį reglamentavimą ir reguliavimą LR ir užsienyje;
- išryškinti azartinių lošimų teisinio reguliavimo ir reglamentavimo srityje slypinčias problemas;
- išanalizuoti užsienio valstybių patirtį reglamentuojant azartinių lošimų veiklą;
- pateikti užsienio valstybių patirties pritaikymo galimybes ir rekomendacijas tobulinant azartinių lošimų reglamentavimą.

Darbo objektas – azartinių lošimų veikla. **Dalykas** – azartinių lošimų samprata, reglamentavimo LR ir užsienyje charakteristikos bei tobulinimo galimybės.

Tyrimo hipotezės:

- ❖ azartinių lošimų reglamentavimo spragos įtakoja neigiamų faktorių atsiradimą;

⁵ Žalingi įpročiai gali pavergti jau vaikystėje// <http://www.medicina.lt/index.php?page=naujienos&view>; prisijungimo laikas: 2006 09 16

- ❖ azartinių lošimų reglamentavimo spragų trūkumus galima pašalinti remiantis užsienio valstybių teigiama patirtimi.

Atsižvelgiant į šio darbo pobūdį ir keliamus tikslus, buvo nuspręsta naudotis tokiais ***mokslinio tyrimo metodais:***

Sisteminis metodas panaudotas siekiant visapusiškai atskleisti teisinį azartinių lošimų reguliavimo mechanizmą. Darbe nagrinėjami skirtingos teisinės galios norminiai aktai – įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai. Sisteminis metodas leidžia suprasti azartinių lošimų reguliavimo struktūrą bei ją sudarančius elementus.

Lyginamasis metodas naudotas atskleidžiant Lietuvos ir užsienio valstybių įvairių azartinių lošimų valstybinio reguliavimo priemonių ir būdų tarpusavio ryšį ir turinį.

Loginis metodas leidžia nustatyti teisinės bazės reglamentavimą, reikšmę bei tolimesnes tobulinimo perspektyvas.

Istorinis metodas leidžia nustatyti teisės aktų, reglamentuojančių azartinių lošimų dinamiką bei jų turinio pokyčius, paaiškinti valstybių vaidmenį bei raidą azartinių lošimų reglamentavime.

Analitinio kritinio metodo pagalba buvo atsižvelgta į azartinių lošimų reglamentavimo problemas, nurodant jų atsiradimo priežastis bei galimus veiksmus siekiant tobulinti esamą padėtį⁶.

Naudojamos literatūros analizė. Rašant magistro baigiamąjį darbą buvo naudotasi Lietuvos bei užsienio valstybių pirminiais teisės šaltiniais – teisės aktais, straipsniais periodinėje spaudoje, specialiaja literatūra lietuvių ir užsienio kalbomis bei įvairiais internetiniais šaltiniais. Taip pat buvo tiesiogiai bendraujama su asmenimis ir institucijomis, prisidedančiais prie azartinių lošimų politikos formavimo ir vykdymo.

Pabaigai verta paminėti, kad darbo metu susidūrėme ir su tam tikrais sunkumais. Prieinamos literatūros šaltinių lietuvių kalba trūkumas bei pakankamai žemo laipsnio visuomenės informavimas šioje srityje sudaro kliūtis naudotis platesniu informacijos šaltinių kiekiu. Kalbant apie užsienio valstybių teisės normas, reglamentuojančias mūsų nagrinėjamą visuomeninių santykių sritį, negalime nepaminėti, kad panaudoti darbe pavyzdžius, remiantis kai kurių valstybių patirtimi, neleido faktas, jog ne visos valstybės turi savo įstatymus išvertusios į mums suprantamas užsienio kalbas.

Norime padėkoti visiems, prisidėjusiems atliekant šį darbą: gerbiamam darbo vadovui Mantui Arasimavičiui už sugaištą laiką, metodinę pagalbą bei geranoriškumą; Lietuvos lošimo operatorių asociacijos prezidentui K.Paulikui, Lošimų ir žaidimų verslo asociacijos valdybos pirmininkui S.Kacui už naudingą informaciją bei savo nuomonę.

⁶ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vadovėlis. Vilnius: LTU, 2003. P. 450

1. BENDROJI AZARTINIŲ LOŠIMŲ CHARAKTERISTIKA

1.1. Azartinių lošimų samprata

Visų pirma, prieš pradėdami atskleisti temą, turime apibrėžti kas tai yra azartiniai lošimai, kaip jie traktuojami LR bei pasaulinėje praktikoje. Vėliau šiais apibrėžimais ir vadovausimės visame darbe.

Lietuvos Respublikos Azartinių lošimų įstatymas (toliau gali būti LR ALĮ), pateikia tokią azartinių lošimų sąvoką: „**Azartinis lošimas** – toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas⁷. Akivaizdu, jog ši sąvoka yra dviejų reikšminių žodžių darinys, todėl galime pamėginti juos apibrėžti kiekvieną atskirai. **Lošimas** - bet koks žaidimas, varžybos ar kitas nuo sėkmės ar dalyvių sugebėjimų priklausantis įvykis, kuriame rizikuojama prarasti pinigus ar kitas vertybes. Tuo tarpu, **azartinis** – galėtų būti suprantamas kaip reiškinys, kuris sukelia - iššaukia pernelyg didelį įnykį ar polinkį į jį⁸.

Įdomia ir pakankamai siaura azartinių lošimų (gambling) definicija pasižymi Jungtinės Karalystės (toliau gali būti JK) Azartinių lošimų aktas (Gambling Act 1968), (toliau Aktas) reglamentuojantis azartinių lošimų veiklą šioje šalyje. Šiame Akte pateiktoje azartinių lošimų sąvokoje nerasime bendro teorinio apibūdinimo, lošimai tiesiog skaidomi į azartinius žaidimus (gaming), lažybas (betting) ir loterijas (lotteries)⁹. LR ALĮ taip pat numato pagrindines azartinių lošimų rūšis, kurios tik iš dalies atitinka Akte pateiktą apibrėžimą: stalo lošimai, lošimai automatu, Bingas, totalizatorius ir lažybos¹⁰. Kadangi šiame darbe pagrindinis dėmesys bus skiriamas lošimams, organizuojamiems lošimo namuose (kazino) ir automatų salonuose, todėl apsiribosime stalo lošimų ir lošimų automatų įtraukimu į darbe naudojamą azartinių lošimų sąvoką. Lošimo namai turėtų būti suprantami kaip vieta, kurioje pagal patvirtintus lošimo reglamentus organizuojami stalo lošimai ir lošimai neriboto laimėjimo automatais. Tuo tarpu automatų salonas – tai vieta, kurioje pagal patvirtintą reglamentą organizuojami lošimai riboto laimėjimo automatais.¹¹

Taigi, apibendrinant, norime pateikti azartinių lošimų sąvoką, kurią naudosisime šiame darbe. ***Azartiniai lošimai** – tai lošimų namuose ir automatų salonuose organizuojami žaidimai,*

⁷ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁸ Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. V.1998. P58

⁹ Gaming act 1968 UK//<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/20050019.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 12

¹⁰ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

¹¹ Ten pat.

kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas.

Mūsų pateiktoje sąvokoje akivaizdžiai pastebimos šios azartinio lošimo savybės:

Rizika - tai tiesioginė grėsmė, kad lošiantis asmuo gali netekti savo įmokėtos pinigų sumos, vardan tikėtinos ženklesnės pinigų sumos išlošimo galimybes.

Atsitiktinumas - azartinio lošimo pasekmės yra grindžiamos atsitiktinumu, t.y. rezultatas priklauso ne nuo tiesioginės lošiančiojo asmens valios, o nuo kitų, dažniausiai objektyvių, faktorių. Pažymėtina, kad atsitiktinumo reiškinių negalima traktuoti absoliučiai, kadangi tam tikra lošimų specifika lemia konkrečių lošėjo įgūdžių reikšmę¹².

Laisvanoriškumas – lošiantis asmuo savo iniciatyva, savanoriškai atlieka pinigines įmokas, taip išreikšdamas savo valią dalyvauti lošime.

Azartas - pernelyg didelis įsitraukimas į ką nors, įkarštis, įnykis¹³

Šioje dalyje pakankamai išsamiai aptarėme azartinių lošimų sampratą, todėl, turėdami bendrą suvokimą apie mūsų nagrinėjamą reiškinį, galime pereiti prie kitos darbo dalies.

1.2. Azartinių lošimų istorinė raida

Pirmieji dokumentai apie reiškinį, kuriuos pagal tam tikrus požymius būtų galima priskirti prie azartinių lošimų, buvo surasti mineralinių šaltinių kurortuose, kur gydėsi, ilsėjosi ir maloniai žaisdami laiką leido graikų ir romėnų aukštuomenės nariai. Būtent ten, mokslininkų teigimu, ir išsivystė lošimai, kuriuose didžiausias stimulus buvo ne rungtyniavimas ar ritualinės paskatos, o būtent azartas. Laikui bėgant, su Romos Imperijos žinia, šalia Viduržemio jūros kūrėsi vis daugiau kurortinių miestelių, pasižymėjusių tam tikrais būdingais atributais – mineraliniais šaltiniais ir azartiniais lošimais. Viduramžiais, iki pat 18 amžiaus azartiniai lošimai paplito po visą Europą ir tapo neatsiejama turtingų ir garsių piliečių gyvenimo dalimi. Palaipsniui į azartinių lošimų plėtros procesą įsijungė ir valdžia, pradėjusi rinkti mokesčius¹⁴.

Savaime suprantama, jeigu yra atsiradęs pats azartinių lošimų reiškinys, turėjo būti atsiradusios ir vietos, kuriose turtingos ir garsios praeities asmenybės ar šiaip paprasti žmonės, siekiantys praturtėti, galėjo tenkinti savo poreikį lošti. Socialinėje srityje pastebima „poreikio“ tendencija, pasireiškianti tuo, kad tol, kol egzistuoja poreikis, bus ir pasiūla.

Todėl jau 1626 m. Venecijoje buvo legalizuoti pirmieji vieši lošimo namai. Tuo laiku aukščiausiuose Venecijos sluoksniuose atsirado nauja tradicija – įvairiausius susitikimus skirti

¹² Karaliūnas A. Azartinių lošimų civiliniai teisiniai santykiai - teoriniai ir praktiniai aspektai pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę: magistro baigiamasis darbas. Vilnius 2004

¹³ Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. V.1998. P.58

¹⁴ Azartinių lošimų istorija// www.loscasino.lt; prisijungimo laikas: 2006 02 26

taip vadintuose „mažuose namuose,, arba „casini,,¹⁵. Devynioliktame šimtetyje lošimo namų įvaizdis stipriai pakito ir pasipildė iki tol nebūdingomis naujomis savybėmis: pagaliau kazino tapo saugūs, nebekildavo įsikarščiausių lošėjų muštynių, buvo teikiamas kokybiškas servisas, sukurtas prabangus ir komfortabilus vidinis interjeras, budėjo apsaugos darbuotojai, ribojantys įėjimą į kazino ir įleidžiantys tik respektabiliai atrodančius asmenis¹⁶.

Pirmą kartą oficialus aukščiausio valstybės asmens palaiminimas lošimo namams buvo suteiktas 1806 m. Tuo žmogumi buvo Prancūzijos imperatorius Lui De Bonapartas, savo buvimu pagerbęs vieną Paryžiaus kazino. 1860 m. Europoje, mažoje Monako valstybėje, tuo metu turėjusioje didelių finansinių sunkumų, žmogus, vardu France Blank, pasiūlė atidaryti kazino. Taip po trijų metų Monakas tapo įžymiausia to meto azartinių lošimų vieta. JAV iki pat 1932 m. kazino buvo griežtai draudžiami. Tuo tarpu apie azartinių žaidimų istoriją Lietuvoje žinoma nedaug, tačiau archeologų rasti kubo formos kauliukai ir lošimams skirti žetonai liudija, kad mūsų protėviai taip pat lošė¹⁷.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, galimybė organizuoti lošimus buvo numatyta 1990 m. Lietuvos Respublikos įmonių įstatyme. Šio įstatymo 12 straipsnyje teigiama, kad „Įmonė turi teisę užsiimti bet kokia komercine – ūkine ar kitokia veikla, nesuvaržyta šiuo ir kitais įstatymais...“¹⁸. To paties įstatymo 13 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog „be Lietuvos Vyriausybės ar jos pavedimu kito organo išduoto leidimo (licencijos) draudžiama: „steigti ir laikyti lošimo namus, organizuoti lošimus“¹⁹. Tačiau jau 1994 m. sausio 11 d. LR Seimas priėmė įstatymą Nr. I – 367 „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo pakeitimo ir papildymo“, kuriame buvo padarytos įstatymo pataisos, uždraudusios šių lošimų organizavimą: „iš 13 straipsnio pirmos dalies išbraukti žodžius „steigti ir laikyti lošimo namus, organizuoti lošimus““²⁰. Tačiau nors įstatymiškai ir buvo uždraustas lošimų organizavimas, tačiau lošimo salonai neišnyko, o tik persikėlė į pogrindį – nelegalius lošimo namus, kurie sėkmingai veikė kelerius metus.

Antrasis azartinių lošimų reglamentavimo etapas prasidėjo kartu su Lietuvos siekiu integruotis į Vakarų valstybių junginius (Europos Sąjunga, NATO). Liberalėjo ir visuomenės suvokimas apie tam tikrus reiškinius, o kartu ir požiūris į azartinius lošimus. Į šį reiškinį buvo pradėta žiūrėti iš ekonominės pusės, kadangi Lietuvai neturint lošimo namų, nemaža dalis žmonių norinčių išmėginti laimę lošiant, savo uždirbtus pinigus važiuodavo išleisti į mūsų

¹⁵ Lošimo istorija//<http://www.nesecasino.lt/?lt=1152713668>; prisijungimo laikas: 2006 02 25

¹⁶ Azartinių lošimų istorija// www.loscasino.lt; prisijungimo laikas: 2006 02 26

¹⁷ Gudeliauskas G. Azartinių lošimų valstybinis reguliavimas, reglamentavimas : problemos ir sprendimai: magistro baigiamasis darbas. Vilnius 2004

¹⁸ Lietuvos Respublikos Įmonių įstatymas// Valstybės žinios. 1990 m. gegužės 8 d. Nr. I-196

¹⁹ Ten pat

²⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo pakeitimo ir papildymo“// Valstybės žinios. 1994 m. sausio 11 d. Nr. I-367.

kaimyninių valstybių lošimo namus, o dalis užsieniečių taip pat aplenkdamo mūsų valstybę būtent dėl šios priežasties. Lietuvos valstybės biudžetas netekdavo dalies savo pajamų.

2001 m. gegužės 17 d. buvo priimtas LR ALĮ, atvertęs naują puslapį Lietuvos azartinių lošimų istorijos „metraštyje“. Verta paminėti, kad šio „metraščio“ puslapiai verčiami labai sparčiai, mat per nepilnus šešerius metus jau pakeista daugiau kaip 50 % įstatymo straipsnių, o šio darbo rengimo metu veikia darbo grupė, kuri svarsto naują Azartinių lošimų įstatymo redakciją²¹.

²¹ Raginama aiškiau reglamentuoti azartinius lošimus// <http://www.lloa.lt/naujienos.php>; prisijungimo laikas: 2006 09 16

2. AZARTINIŲ LOŠIMŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE IR UŽSIENYJE

2.1 Teisinio reglamentavimo samprata ir lygmenys

Visuomeninių santykių teisinis reglamentavimas yra viena iš reguliavimo stadijų, kurios rezultatas pasireiškia išleidžiant teisės normas. Iš pradžių šios teisės normos egzistuoja idėjos pavidalu, tačiau tam, kad jos pajėgtų daryti realų poveikį žmonių elgesiui, visų pirma, teorinės idėjos turi peržengti teisinės sąmonės ribas ir virsti teisės normomis. Idėjų “perdirbimo” į teisės normas procedūrų sistema yra teisėkūra. Tai visuomenės ar įgaliotų valstybės institucijų veikla, kuria siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti teisės normas atsižvelgiant į visų visuomenės narių teisių ir teisėtų interesų apsaugos bei įgyvendinimo poreikius²².

Viena iš visuomeninių santykių rūšių, kurias apsiima reglamentuoti valstybė yra azartiniai lošimai. Azartinių lošimų teisinį reglamentavimą Lietuvoje galima būtų suskirstyti į kelis lygius:

- reglamentavimas Lietuvos Respublikos Seimo priimtais įstatymais;
- reglamentavimas Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtais nutarimais;
- institucijos, vykdančios tiesioginę azartinių lošimų priežiūrą ir kontrolę, veiklos teisinis reglamentavimas.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau gali būti LR CK) XXI skyriuje yra išskirti du straipsniai, reglamentuojantys lošimus, lažybas ir kitus žaidimus.²³ LR CK plačiau azartiniai lošimai nėra detalizuojami, tad galime daryti išvadą, kad ši norma yra nukreipiamojo pobūdžio, tai yra teisės normos detalizuojamos kituose įstatymuose bei poįstatyminiuose teisės aktuose.

Toliau kalbant apie Lietuvos Respublikos Seimo priimtus teisės aktus, kurie susiję su azartinių lošimų reguliavimu, minėtini šie:

- Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas, kuriame įtvirtintos nuostatos pritaikomos ir bendrovėms, norinčioms užsiimti azartinių lošimų verslu formuojant įstatinį kapitalą²⁴;
- Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas, Lietuvos Respublikos loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas, kuriuose nustatyta sistema, kaip apskaičiuojami ir mokami mokesčiai už azartinių lošimų veiklą;²⁵

²² Vaišvila A. Teisės teorija. V.2000. P. 177

²³ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.74

²⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835

²⁵ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 13 d. Nr. IX-2112

- Rinkliavų įstatymas, kurio pagrindu vykdomoji valdžia nustato rinkliavas ir dydžius, mokamus į valstybės biudžetą už atitinkamas valstybinių institucijų paslaugas, suteiktas bendrovėms, organizuojančioms azartinius lošimus;²⁶
- Pinigų plovimo prevencijos įstatymas, kuriame Priežiūros komisija priskiriama prie institucijų, atsakingų už pinigų plovimo prevenciją.²⁷

Analizuojant kitą azartinių lošimų reglamentavimo lygį, atkreiptinas dėmesys, jog čia uždaviniai įtvirtinti įstatyme ir tik laukia tinkamo įvilkinimo į poįstatyminio apvaskalą. Vykdomoji valdžia taip pat dalyvauja azartinių lošimų teisiniame reglamentavime. Vyriausybės vaidmuo azartinių lošimų reglamentavimo srityje sietinas su konkrečiais teisės aktais, kurie detalizuoja LR ALĮ ir padeda jį įgyvendinti. Svarbiausi Vyriausybės nutarimai reglamentuojantys azartinių lošimų veiklą:

- “Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo”, reglamentuoja Priežiūros komisijos steigimą, tikslus, uždavinius, apibrėžiamos jos funkcijos;²⁸
- “Dėl azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo”, reglamentuoja azartinių lošimų licencijavimą;²⁹
- “Dėl lošimo įrenginio tipo tvirtinimo tvarkos patvirtinimo”, nustato reikalavimus lošimų įrenginiams.³⁰

Trečias azartinių lošimų reglamentavimo lygis apima išsamų ir labai detalų veiklos reglamentavimą Priežiūros komisijos priimtais teisės aktais. Ši institucija kaip pagrindinė prižiūrinti ir kontroliuojanti azartinių lošimų verslą Lietuvoje, priima teisės aktus, detalizuojančius LR ALĮ ir kitus Vyriausybės priimtus teisės aktus azartinių lošimų srityje. Įgaliojimų suteikimas Priežiūros komisijai įpareigoja ją priimti teisės aktus, reglamentuojančius konkrečias azartinių lošimų veiklos sritis - reikalavimus dokumentams, pateikiamiems licencijoms gauti; nuostatas, kai licencija gali būti sustabdyta ar panaikinta; reikalavimus lošimo įrenginiams bei reikalavimus akredituotoms įstaigoms (laboratorijoms), išduodančioms sertifikatus dėl lošimo įrenginių atitikimo azartinių lošimų įstatymui. Priežiūros komisija priima

²⁶ Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas// Valstybės žinios. 2000 m. birželio 13 d. Nr. VIII-1725

²⁷ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas// Valstybės žinios. 1997 m. birželio 19 d. Nr. VIII-275

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2001 m. birželio 19 d. Nr. 739

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2001 m. birželio 19 d. Nr. 740

³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, „Dėl Lošimo įrenginio tipo tvirtinimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 529

įvairaus pobūdžio teisės aktus: tiek bendro, tiek taikomus konkrečiam azartinių lošimų veiklos aspektui.³¹

Kaip jau ir buvo minėta anksčiau, pagrindinis ir svarbiausias teisės aktas, reglamentuojantis azartinius lošimus Lietuvoje yra *Azartinių lošimų įstatymas*. Šiame įstatyme aptariamos pagrindinės sąvokos, lošimų rūšys, reikalavimai lošimo organizatoriams, lošimų įrenginiams, lošimo vietoms, patalpoms, lošėjų amžiui, reklamai, draudimai ir apribojimai bendrovėms, organizuojančioms lošimus, institucijų, vykdančių azartinių lošimų kontrolę ir priežiūrą įsteigimas ir daugelis kitų svarbių aspektų, kurių dalis perkelta į poįstatyminį reglamentavimo lygį³².

Visose be išimties Vakarų Europos valstybėse taikomas nuosaikusias azartinių lošimų organizavimo modelis, lėmęs rinkos struktūrą bei reguliavimo institucijų funkcijas. Azartinių lošimų rinka valstybės turi būti taip sureguliuota, kad mažėtų galinčių potencialiai prasilošti žmonių bei būtų garantuota radikali šio verslo kontrolė. Vienas pagrindinių nuosaikiojo azartinių lošimų rinkos modelio požymių yra tas, kad praloštų pinigų kiekis nuo lošimo namų skaičiaus praktiškai nepriklauso. Kitas požymis – tai kontrolės ir piliečių apsaugos lygio priklausomybė nuo lošimo namų skaičiaus, t.y. kuo didesni lošimo namai ir kuo jų mažiau, tuo lengviau kontroliuoti ir tuo pačiu apsaugoti valstybės bei lošėjų interesus. Šis modelis sudaro sąlygas efektyviau spręsti azartinių lošimų teisinio reguliavimo ir įgyvendinimo srities, tarp jų ir pinigų plovimo, problemas. Vienas iš svarbiausių nuosaikios azartinių lošimų rinkos bruožų – diferencijuojami reikalavimai skirtingoms azartinių lošimų rūšims. Šiuo metu Lietuvos rinka vystosi priešinga kryptimi - rinkos reguliavimo skirtumai ir Valstybinės lošimų priežiūros komisijos bei kitų atsakingų institucijų administravimo gebėjimų trūkumas užkerta kelią nuosaikiai azartinių lošimų rinkai atsirasti³³.

Europos Sąjungos komisija, pabrėždama, kad azartiniai lošimai sudaro dideles galimybes sukčiavimui ir piktnaudžiavimui, net pinigų plovimui, mano, jog visiškai uždraudus, daugėja nelegalių ir visiškai nekontroliuojamų lošimų. Europos Sąjungoje lošimai reguliuojami nacionaliniu lygiu. Visos šalys riboja lošimų veiklą, jų pasiūlą, nustato griežtas vartotojų (lošėjų) apsaugos sąlygas. Europos Sąjungos narės turi teisę uždrausti ir apriboti kitų valstybių subjektų teikiamus lošimus visomis formomis, tarp jų internetu, interaktyvia televizija, mobiliomis ryšio priemonėmis³⁴.

³¹ Karaliūnas A. Azartinių lošimų civiliniai teisiniai santykiai - teoriniai ir praktiniai aspektai pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę: magistro baigiamasis darbas. Vilnius 2004. P.50

³² Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

³³ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas. 2004 Nr.50. P. 51-52

³⁴ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.8

Vakarų valstybėse idealios lošimo aplinkos kūrimo principai yra: apginti lošėją, apsaugoti valstybę nuo skandalų, siekti teisingų mokesčių, neleisti pinigų plovimo, garantuoti ilgalaikę lošimų ateitį³⁵.

Būtina paminėti, jog užsienio valstybėse azartinių lošimų organizavimo principai ir pagrindinės nuostatos yra įtvirtintos tam tikruose teisės aktuose. Kai kuriose valstybėse (pvz., Didžiojoje Britanijoje) kaip ir Lietuvoje yra atskiri azartinių lošimų ir loterijų įstatymai, t.y. azartinių lošimų veiklą reglamentuoja vieni įstatymai, o loterijų reglamentavimui yra skirti kiti teisės aktai. Tuo tarpu tokiose šalyse kaip Estija, Latvija, yra susiformavusi praktika azartinių lošimų ir loterijų veiklą reglamentuoti viename akte³⁶. Tačiau gilesnę užsienio valstybių teisės aktų analizę pateiksime kituose darbo skyriuose.

2.2 Azartinių lošimų veiklos organizavimas

2.2.1 Azartinių lošimų veiklos ribojimai

Skaičius. Kaip jau esame minėję, LR ALĮ buvo priimtas 2001 m. gegužės 17 d., o įsigaliojo nuo tų pačių metų liepos mėn. 1 d. Įdomu yra tai, kad jau pirmosios LR ALĮ pataisos buvo padarytos dar jam net neįsigaliojus. O pirmasis rimtas įstatymo keitimas buvo inicijuotas praėjus dvejiems metams po jo priėmimo. Pirmoje LR ALĮ redakcijoje buvo leista organizuoti stalo lošimus, lošimus neriboto laimėjimo automatais, bingo ir totalizatorių. Įstatymas buvo papildytas leidimu organizuoti lošimus salonuose riboto laimėjimo B kategorijos automatais, taip pat uždrausta organizuoti lošimus neriboto laimėjimo A kategorijos automatais salonuose. Buvo nustatytas tikslus minimalus lošimo stalų bei lošimo automatų skaičius. Veikiantis LR ALĮ yra liberalus: neriboja lošimų namų, automatų salonų, lažybų punktų skaičiaus. 2006 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikė 18 lošimo namų³⁷. Šis skaičius yra vis didėjantis, kadangi darbo rašymo metu buvo rengiamasi atidaryti dar bent porą lošimo namų. Kalbant santykiniais parametrais azartinių lošimo namų skaičius Lietuvoje pagal vienam žmogui tenkančių vietų skaičių yra triskart didesnis nei ES šalyse³⁸. Lošimo namų sostinėje yra daugiau negu visoje Olandijoje, Belgijoje ir kai kuriose kitose valstybėse. Tuo tarpu daugelyje Europos valstybių yra nustatytas konkretus lošimo namų skaičius. Pavyzdžiui, Danijos “Casinos Act 2000”, reglamentuojantis azartinių

³⁵ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P. 86

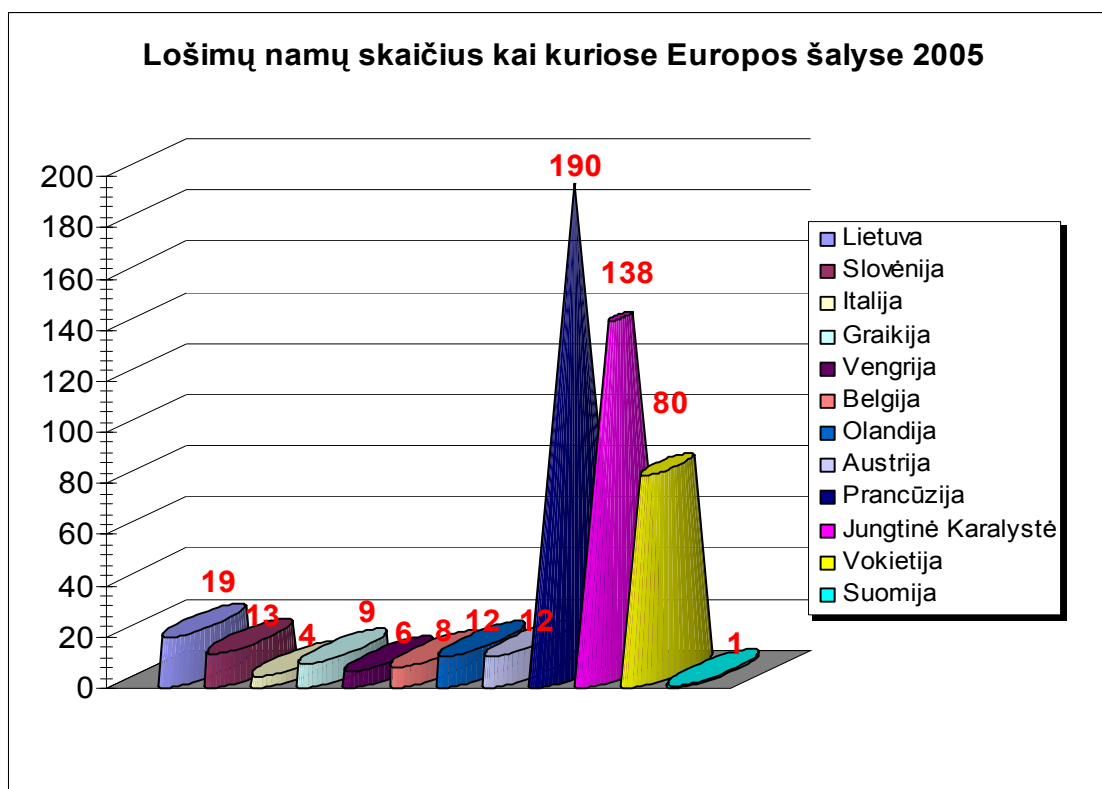
³⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos loterijų įstatymo koncepcijos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002 05 14, Nr. 48-1853

³⁷ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P. 9

³⁸ Azartiniais lošimais prasišūsiųjų asmenų skaičius per pastarąjį ketvirtį drastiškai padidėjo 77 procentais.// www.biznews.lt; prisijungimo laikas: 2006 05 26

lošimų veiklą šalyje, leidžia steigti ne daugiau kaip šešis lošimo namus (kazino)³⁹, Slovėnijoje gali būti išduodama tik 15 leidimų steigti lošimo namus⁴⁰. Jungtinės Karalystės įstatymai (Gaming Act 1968), taip pat riboja lošimo namų skaičių Karalystėje, t.y. per visą Angliją, Škotiją, Velsą bei Šiaurės Airiją leidžiama steigti iki 138, iš jų 24 vien Londone⁴¹. Priimta laikyti, jog tai didžiausią lošimų rinką turinti Europos valstybė, kurią lošimo namų (kazino) skaičiumi lenkia tik Prancūzija (Prancūzija turi valstybės reguliuojamus kazino daugiau kaip 170 miestų). Graikijoje yra devyni kazino, kurie veikia privačiai su valstybine licencija. 14 kazino Australijoje yra privatūs ir veikia su valstybės licencija. Aštuonetas Belgijos kazino faktiškai yra nelegalūs, bet Vyriausybė jiems nustato mokesčius ir toleruoja. Kanada nuo paskutiniojo dešimtmečio pradžios turi valstybės valdomų kazino, ir dabar joje yra daug kazino viešbučiuose, taip pat mažesnių provincijų kazino. Pietų Afrikoje kazino įsteigti dar apartheido laikais ir teisę į juos pripažino tik vadinamiesiems "Homelands". Žlugus apartheidui, sėkmės lošimų verslą teko legalizuoti visoje valstybėje. 1994 m. kazino buvo pripažinti ir, prižiūrint valstybei, pasirūpinta, kad licencijos būtų vienodai paskirstytos visoms devynioms provincijoms⁴². 1 lentelėje galime matyti lošimo namų skaičių įvairiose Europos šalyse.

1 lentelė



Šaltinis: European Casino Association Data 2005//

<http://www.europecasinoassociation.com/>; prisijungimo laikas: 2006 10 14

³⁹ "Casinos Act 2000" Denmark// <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?oID=100239&vID=0>; prisijungimo laikas: 2006 09 15

⁴⁰ Gaming in Slovenia// <http://www.gov.si/mf/angl/unpis/igralnistvo.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 15

⁴¹ Gaming act 1968 UK//<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/20050019.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 16

⁴² Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P.24

Jungtinėje Karalystėje yra ne tik ribojamas lošimo namų skaičius, bet ir nustatytos tam tikros sritys, kuriose jie gali būti steigiami (galima steigti 53 nustatytose vietose). Dar svarbiau, kad yra nustatyti netgi atstumai tarp lošimo namų, atsižvelgiant į tam tikrus socialinius rodiklius⁴³. Vadovaujantis Vakarų Europos valstybių statistika, pagal gyventojų skaičių Lietuvoje pakaktų trejų – keturių stambių lošimo namų⁴⁴.

Vieta ir patalpos. LR ALĮ 10 str. nustatė reikalavimus lošimų organizavimo vietai. Labai išsamiai reglamentuota vieta, kur organizuoti lošimus draudžiama: gyvenamuosiuose namuose, išskyrus tuos, kurių pirmuosiuose aukštuose esančios negyvenamos patalpos pagal namo projektą ir eksploataciją yra pritaikytos kitai veiklai ir turi pagrindinį įėjimą iš gatvės pusės, nesutampantį su įėjimu į namo laiptinę; ikimokyklinio ugdymo įstaigose; bendrojo lavinimo mokyklose; profesinio mokymo įstaigose; aukštesniosiose mokyklose; aukštosiose mokyklose; papildomo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigose; sveikatos priežiūros įstaigose; vaikų sanatorijose; kultūros įstaigose; bibliotekose; teatruose; muziejuose ir parodų salėse; kredito įstaigose ir kitose finansų institucijose; parduotuvėse, išskyrus lažybų ir totalizatoriaus punktų steigimą prekybos centruose, kurie pagal savo paskirtį yra pritaikyti ne vien parduotuvių veiklai ir kuriuose pagal projektinį išplanavimą yra įrengtos atskiros patalpos; valstybės ir savivaldybių institucijose bei įstaigose; kino teatruose, geležinkelio ir autobusų stotyse, oro uostuose, jūrų uostuose, išskyrus lošimus automatais, jeigu jie organizuojami atskirose patalpose, nesusijusiose su šių įstaigų tiesioginėmis funkcijomis; pašto įstaigose, išskyrus jose įsteigtus lažybų ir totalizatorių punktus⁴⁵. Šių reikalavimų įvykdymą turėtų kontroliuoti vietos savivaldybės taryba prieš priimant sprendimą leisti steigti lošimo namus, tačiau kai kada tai gali tapti ir savivaldybės tarybos piktnaudžiavimo objektu, nes vienos savivaldybės gali savaip interpretuoti šiuos reikalavimus, o kitos tvirtinti tik suderinus su bendru miesto planu. Esant tokiai situacijai, neišvengiamai išsiveliama į biurokratijos verpetus, kurie Lietuvoje yra pakankamai išsikeroję. Beje, apie tai ne kartą buvo užsiminta ir tarptautinėje spaudoje rašant apie Lietuvos azartinius lošimus⁴⁶.

LR ALĮ 15 str. pakankamai detalai išdėstyti ir reikalavimai patalpoms, kuriose organizuojami lošimai: “patalpose, kuriose organizuojami lošimai automatais, bingas, stalo lošimai, draudžiama kita komercinė ūkinė veikla, išskyrus restoranų, barų, koncertinę veiklą ir valiutos keitimą. Lošimo namai (kazino) ir Bingo salonai įrengiami izoliuotose patalpose, turinčiose atskirą įėjimą. Jose turi būti: įrenginys, garantuojantis nuolatinį apšvietimą ir vientisą

⁴³ Gaming act 1968 UK//<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/20050019.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 12

⁴⁴ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P. 53

⁴⁵ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁴⁶ Gorienė G., savaitraštis ”Karštas komentaras”, 2006 09 15, ”Olympic” kazino skandalas valstybės politikos veidrodys// <http://www.hotcommentary.com/index.php?id=134> ; prisijungimo laikas: 2006 10 12

be sutrikimų lošimo procesą; įrengta skaitmeninio vaizdo įrašymo sistema, nepertraukiamai veikianti vykstant lošimui (jeigu organizuojami lošimai lošimo namuose (kazino) – skaitmeninio vaizdo įrašymo sistema turi būti įrengta virš kiekvieno stalo). Atskira kasa, kurioje pinigai būtų keičiami į žetonus, o žetonai – į pinigus; įrengta priešgaisrinė sistema; atskiros patalpos, lošimo namų (kazino) administracijos skirtos valstybės pareigūnams ir tarnautojams, atliekantiems lošimų organizavimo priežiūrą ir kontrolę⁴⁷.

Priimant Azartinių lošimų įstatymą buvo bandoma užkirsti kelią galimoms lošėjų silpnybėms, įtvirtinant nuostatą, konkrečiai 10 str. 5 d., kad “draudžiama atsiskaityti banko (kredito, debeto) kortelėmis bei statyti bankomatus patalpose, kuriuose organizuojami lošimai”⁴⁸. Tai tik parodo, kad įstatymo kūrėjai išvelgė žmogaus nenumaldomą troškimą lošti ir buvo pabandyta užkirsti kelią azarto apimto žmogaus neapgalvotam pinigų iššvaistymui. Mūsų nuomone, tai tik deklaratyvus bandymas, kuris nėra pilnai užbaigtas, nes niekur nėra reglamentuota, koku atstumu negali būti statomi bankomatai prie lošimo namų (kazino). Todėl lošėjas įnikęs į azartinius lošimus gali pradėti švaistyti ne tik savo, bet ir valstybės pinigus. Apie tokį nutikimą Estijoje, plačiai buvo aprašyta ir Lietuvos spaudoje: “vienas Estijos Kultūros tarnautojas paslapčia pralošė 8,5 milijonus menininkams skirtų kronų (1,87 milijonus litų)”⁴⁹. Tuo tarpu daugelyje Vakarų Europos šalių bei JAV kazino kortelės priimanos ne visada, ir pagal jas išmokamos ribotos sumos. Jei kazino leidžia atlikti lošimų įmokas pagal kreditą, tai jis gali būti užsakomas kasoje arba iš anksto telefonu, paštu ar elektroniniu paštu. Šiuo metu daugelyje kazino jau esama ir bankomatų (pinigų automatų)⁵⁰. Kaip galimą išeities variantą galima įvardinti kai kuriose užsienio šalyse naudojamas magnetines korteles. Jų esmė ta, kad į lošimo namus atėjęs ir norintis lošti asmuo yra registruojamas, jam išduodama kortelė su jo turima pinigų suma. Grynaisiais pinigais asmuo nedisponuoja, kortelėje tiesiog daromos atžymos apie jo laimėjimus ir praloštas pinigų sumas. Taip išvengiama galimų sukčiavimo atvejų, užkertamas kelias finansiniams nusikaltimams, o valdžios institucijos, reikalui esant, sužino apie lošiančius asmenis (kai asmuo nuslėpdamas stambius pralaimėjimus ar išlošęs dideles sumas vengia valstybės institucijų susidomėjimo pinigų kilme)⁵¹.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Butrimas E., Damauskas Ž. Lošimų rengėjams–karti prasišėlių dalia. (Lietuva skelbia pirmąjį azartinių pramogų verslo pelną, Estija–apie bankrotą.)// ”Lietuvos rytas”, priedas ”Vartai” 2003 m. vasario 24 d. Nr.45 P. 7

⁵⁰ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P.29

⁵¹ Gudeliauskas G. Azartinių lošimų valstybinis reguliavimas, reglamentavimas : problemos ir sprendimai: magistro baigiamasis darbas. Vilnius 2004

2.2.2 Reikalavimai azartinių lošimų veiklos subjektams

2.2.2.1 Reikalavimai azartinių lošimų organizatoriams

Steigėjai. LR ALĮ 8 str. leidžia lošimo namus steigti privačioms ir užsienio kapitalo bendrovėms⁵². Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo šeštame straipsnyje parašyta, kad „bendrovės steigėjai gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys“⁵³. Daugumoje Europos šalių lošimo namai (kazino) yra valstybės monopolija, o azartinius lošimus organizuoja valstybinio kapitalo bendrovės. Pasitelkdamos bendrovės-operatorius, jos turi galimybes riboti naujų lošimo namų steigimą. Graikijoje, Italijoje, Ispanijoje, Norvegijoje, Olandijoje jau nuo seno pagal susiklosčiusias tradicijas, greta valstybinių įmonių, azartinius lošimus organizuoja ir privačios įmonės valstybės nustatyta tvarka⁵⁴. Tuo tarpu beveik 60 % azartinių lošimų rinkos Lietuvoje yra užėmusios užsienio kapitalo lošimų organizavimo bendrovės, todėl nemažai pinigų išvežama iš šalies⁵⁵.

Lietuvoje lošimus galima organizuoti tik gavus *licenciją ar leidimą*. Licencijos išduodamos vadovaujantis Vyriausybės patvirtintomis licencijavimo taisyklėmis, o leidimai išduodami vadovaujantis LR ALĮ 21 straipsniu. Teisės aktuose išdėstyti bendri reikalavimai bendrovėms, norinčioms gauti licenciją organizuoti azartinius lošimus, procesai kaip vyksta dokumentų nagrinėjimas dėl licencijos išdavimo, pačios licencijos išdavimas ir tolimesnė kontrolė, kada bendrovė gali būti įspėta dėl galimo licencijos sustabdymo ar licencijos panaikinimo. Šie pagrindai yra pakankamai išsamiai aptarti azartinių lošimų licencijavimo taisyklėse⁵⁶. Pagrindinis dėmesys licencijavimo taisyklėse skirtas kapitalo kilmėi. Tai suprantama, nes siekta, kad į azartinių lošimų verslą nebūtų investuotas neaiškios kilmės, iš narkotikų, ginklų prekybos ar kitokiu nelegaliu būdu sukauptas kapitalas. Siekiama, kad azartinių lošimų verslą vykdytų stambios bendrovės, turinčios laisvą ir teisėtai būdais sukauptą kapitalą, kad šiam verslui organizuoti būtų įsteigtos naujos bendrovės, jų įstatinis kapitalas būtų suformuotas tiesioginėmis pinigineis investicijomis. Todėl nustatyti dideli reikalavimai įstatiniam kapitalui⁵⁷. LR Akcinių bendrovių įstatyme yra kalbama apie bendruosius reikalavimus akcinėms ir uždarosioms akcinėms bendrovėms. Šio įstatymo antrajame straipsnyje

⁵² Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁵³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835

⁵⁴ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P. 54

⁵⁵ Valstybinei komisijai – sprogimas iš vidaus// <http://www.laikas.net/Default.aspx?tabid=90&ItemId=1418>; prisijungimo laikas: 2006 10 05

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2001 m. birželio 19 d. Nr.740

⁵⁷ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). // Atkula.P.13

teigiama, jog „akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 150 tūkst. Litų“, tuo tarpu „uždarnosios akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 10 tūkst. Litų“.⁵⁸

Lietuvoje šio klausimo kontrolė azartinių lošimų veiklą organizuojančių bendrovių atžvilgiu priskirta išimtinai Valstybinei azartinių lošimų priežiūros komisija. Azartinių lošimų įstatymo 13 str. reglamentuotos nuostatos dėl bendrovių, organizuojančių azartinius lošimus privalomo įstatinio kapitalo suformavimo: „bendrovės, organizuojančios lošimus B kategorijos automatais, apmokėtas ir įstatuose nurodytas įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 1 mln. litų, o tais atvejais, kai bendrovė organizuoja lošimus lošimo namuose (kazino), - 4 mln. litų“⁵⁹. Iš vienos pusės šie reikalavimai įstatinio kapitalo dydžiui nėra pagrįsti, jie nesusieti su azartinių lošimų veiklos apimtimi, rizikos laipsniu. Tokie pat reikalavimai kapitalui taikomi bendrovei, kuri organizuoja lošimus prie 3 stalų ir 30 automatų, ir bendrovei, kuri eksploatuoja dvigubai daugiau stalų ir automatų. Nors, kita vertus, verslo subjektai dar prieš siekdami licencijos, turėtų numanyti, kokios apimties lošimų verslą vykdys ir įvertinti savo galimybes. Neverta tikėtis, kad valstybė galėtų taikyti diferencijuotus kriterijus įstatinio kapitalo dydžiui, atsižvelgiant į planuojamas lošimo verslo apimtis, ir taip tarsi skatinti nesažiningą planuojamų apimčių deklaravimą. Kai kurios bendrovės turi po 2-7 lošimų namus su keliasdešimt lošimų stalų ir šimtais automatų. Galimiems dideliems laimėjimams išmokėti jos turi rezervuoti ir dideles lėšų sumas, net po keletą milijonų litų. Taip pat turime pastebėti, jog šiuo metu nustatyti reikalavimai įstatiniam kapitalui, iš kitos pusės, yra naudingi bendrovėms, organizuojančioms azartinius lošimus mūsų šalyje. Nors šie reikalavimai iš esmės atrodo nemaži, tačiau svarbu ir tai, kad bendrovė, turinti pakankamą įstatinį kapitalą gauti licencijai, įgyja teisę steigti neribotą skaičių to paties pavadinimo azartinių lošimų namų. Tai, savo ruožtu, gali skatinti smulkių lošimo namų sklaidą ir patirtas išlaidas licencijai gauti “kompensuoja” steigiant didelį skaičių lošimo namų.

Kalbant apie užsienio valstybes, o konkrečiau mūsų artimiausius kaimynus, reikia pasakyti, jog Lenkijos Respublikos “Law on games and mutual wagering” 25 str., nustatytas toks privalomas įstatinio kapitalo dydis: norint įsteigti kazino (lošimo namus) – 1 milijonas eurų; lošimo automatų, bingo salonams – 500 tūkstančių eurų; mažų laimėjimų lošimo automatų salonai – 200 tūkstančių eurų⁶⁰. Taigi matome, kad ir kitos socioekonominė šalies padėtimi panašios į Lietuvą šalys yra nustačiusios panašius reikalavimus įstatiniam kapitalui.

LR ALĮ 12 str. yra taip pat nustatyti reikalavimai įrangos kiekiui, kuris privalo būti įrengtas lošimų organizavimo vietose: automatų salonuose galima organizuoti lošimus tik B

⁵⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835

⁵⁹ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁶⁰ Law of 29 July 1992 on games and mutual wagering//

<http://www.mf.gov.pl/index.php?wysw=2&sgl=2&dzial=175>; prisijungimo laikas: 2006 10 12

kategorijos automatais ir jų turi būti ne mažiau kaip 10 automatų; Bingo salonuose organizuojamas tik Bingo; lošimo namuose (kazino) gali būti organizuojami ruletė, kortų, kauliukų lošimai ir lošimai A kategorijos automatais. Vienuose lošimo namuose (kazino) turi būti ne mažiau kaip trys lošimo stalai, iš kurių bent vienas ruletės stalo, ir ne mažiau kaip 30 A kategorijos automatų⁶¹. Įgyvendinant šiuos reikalavimus galima paskaičiuoti, kiek bendrovės, organizuojančios azartinius lošimus privalo “iššaldyti piniginių lėšų, skiriamų tik laimėjimams išmokėti: vienam lošimo stalui – 40 tūkstančių litų; A kategorijos automatu – 25 tūkst. litų; B kategorijos automatu – 300 litų. Toks lėšų “šaldymas” nėra pagrįstas būtinumu, nes realiai gyvenime išlošiamos sumos retai kada viršija reikalaujamas “iššaldyti” sumas, o didesni laimėjimai pasitaiko ypač retai⁶². Tuo tarpu Slovėnijoje (Gaming Act, 1995) norint atidaryti lošimų automatų saloną, jame privalo būti nuo 50 iki 200 lošimo automatų. Kiek lošimo namuose (kazino) turi būti lošimo automatų nėra nustatyta⁶³. Kaimyninėje Lenkijoje – nuo 15 iki 70 lošimo automatų⁶⁴.

Nors Lietuvoje reikalavimai lošimų įrangai nėra griežti, bendrovės, organizuojančios lošimus vis tiek gudrauja. Tai rodo “Olimpic Casino Group Baltija” pavyzdys, aprašytas vietinėje spaudoje. Pertvarkiusi du automatų salonus į kazino, bendrovė juose ir toliau eksploatavo tik lošimo aparatus. Ant stalų stovėjo užrašas “laikinais nedarba”, nors tas laikinumas truko keletą mėnesių. Manoma, kad tokiu būdu bendrovė bandė sutaupyti, kadangi kazino leidžiama statyti tik neriboto išlošimo automatus, o toks automatas Lietuvoje duoda net 4,5 tūkstančius litų per mėnesį grynojo pelno. Lošimo namuose tokių automatų turi būti mažiausiai 30, o tuo tarpu lošimo stalų tik trys ir už kiekvieną stalą reikia mokėti 4 tūkstančių litų mėnesinį mokestį. Taigi, kadangi prie stalų niekas nedarba, tai vos trys automatai padengia 3 stalų išlaidas. Bendrovė bandė teisintis, jog ši situacija susiklostė būtent todėl, kad nespėta paruošti atitinkamų darbuotojų, bet Priežiūros komisija išvelgė ir bendrovės bandymus gudrauti, pasinaudojant įstatymo spragomis, nes azartinių lošimų įstatymo viename iš straipsnių parašyta, kad kazino “gali būti”, o ne “turi būti” organizuojami lošimai automatais ar stalo lošimai⁶⁵.

Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnio 16 dalis, kaip vieną iš mokesčių rūšių išskiria „loterijų ir azartinių lošimų mokestį“. To paties įstatymo 14 straipsnyje parašyta, jog „šiam Įstatyme numatytų mokesčių administravimo procedūros vienodai taikomos visiems šio Įstatymo 13 straipsnyje nurodytiems mokesčiams ir jų mokėtojams, jeigu šis straipsnis, šis Įstatymas ar atitinkamo mokesčio įstatymas nenustato

⁶¹ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁶² Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). // Atkula.P.11

⁶³ Gaming in Slovenia// <http://www.gov.si/mf/angl/unpis/igralnistvo.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 15

⁶⁴ Law of 29 July 1992 on games and mutual wagering//

<http://www.mf.gov.pl/index.php?wysw=2&sgl=2&dzial=175>; prisijungimo laikas: 2006 10 12

⁶⁵ Damauskas Ž. Kazino savininkai gudrauja.//Lietuvos rytas.2004 m. Kovo 12 d., Nr.58. P11.

kitaip.⁶⁶ Lietuvos Respublikos loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymas azartinių lošimų veiklai nustato konkrečias mokesčių administravimo procedūras. Šio įstatymo 4 straipsnio 3 dalis apibūdina loterijų ir lošimų mokesčio bazę: „organizuojant lošimus automatais, stalo lošimus – už lošimo įrenginį (lošimo automata, ruletės, kortų arba kauliukų stalą) nustatyta fiksuota suma“.⁶⁷

Beveik visame pasaulyje lošimo namai (kazino) yra apmokestinamas nuo rezultatų, tuo tarpu Lietuvoje mokesčiai yra fiksuoti – priklauso nuo įrengimų skaičiaus. Lietuvos Respublikos loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymo 5 straipsnis nustato fiksuotą mokesčio dydį už kiekvieną lošimo įrenginį: „už A kategorijos lošimo automata – 1800 litų per mokestinį laikotarpį (ketvirtį); už B kategorijos lošimo automata – 600 litų per mokestinį laikotarpį; už ruletės, kortų arba kauliukų stalą – 12 000 litų per mokestinį laikotarpį“.⁶⁸ Vadinasi, Lietuvoje azartinių lošimų bendrovės sumoka mokesčius už lošimo stalą – 48 000 Lt, už A kategorijos lošimo automata – 7 200 Lt, už B kategorijos automata – 2 400 Lt per metus. Grynosios bendrovių pajamos prie vieno stalo ir automato labai skiriasi ir yra labai nevienodos, kai kur skiriasi net iki septynių kartų, o iš automato – daugiau kaip dešimt kartų, kai mokesčiai yra vienodi. Todėl yra bendrovių, kurios mokesčiams sumokėti turi skirti nuo 5 iki 40 proc. gautų grynujų pajamų prie vieno stalo ir nuo 12 iki 94 proc. iš vieno automato. Yra bendrovių, kurios turi sumokėti mokesčių 1,5 karto daugiau, negu gauna grynujų pajamų iš vieno automato. Taigi, Lietuvoje mokesčiai lošimų rinkoje skaičiuojami atliekant paprasčiausius aritmetinius veiksmus, pvz., stalų ar automatų skaičius dauginamas iš mokesčio dydžio. Tokia logika yra žalinga ir valstybei, ir verslo subjektams. Neribotų lošimų industrijai, turinčiai tam tikrų ypatumų, tokia mokesčių sistema, kai apmokestinamas stalų ar automatų skaičius, negali būti taikoma. Todėl Lietuvoje šiam rinkos segmentui taikoma mokesčių sistema neturi analogų civilizuoatame pasaulyje. Paprastai lošimo namų apmokestinimo bazė yra gautos lošimo namų įplaukos, o lošimo automatų mokesčio bazė yra rezultatas iš lošimų veiklos⁶⁹.

Žvelgiant į LR ALĮ 11 straipsnį matome, jog ypač didelis dėmesys turi būti skirtas kapitalo savininkams, jų reputacijai. Šiuo klausimu turi domėtis specialios tarnybos, o Priežiūros komisija neturi teisės išduoti licencijos negavusi iš šių tarnybų teigiamos išvados dėl kapitalo savininkų. Azartinius lošimus organizuojančių bendrovių steigėjai, vadovai, lošėjus aptarnaujantis personalas turi būti nepriekaištingos reputacijos, neteisti už tyčinius nusikaltimus

⁶⁶ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004 m. balandžio13 d. Nr. IX-2112

⁶⁷ Lietuvos Respublikos loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės17 d. Nr. IX-326

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P. 54

ar ūkininkavimo bei finansinius nusikaltimus⁷⁰. Daugelyje užsienio šalių kazino savininkai, norėdami turėti lošimo namus yra griežtai patikrinami ir atrenkami valstybinėse įstaigose⁷¹.

Pasaulyje vyrauja praktika, kad kazino darbuotojai prieš priimant į darbą yra kruopščiai testuojami. Didžiojoje Britanijoje kiekvienas krupjė privalo gauti specialią licenciją. Prieš ją išduodant, išsamiai patikrinamas kandidato asmeninio gyvenimo kontekstas. Lošimo namų tarnautojams netgi neleidžiama laisvalaikiu lankytis kituose kazino. Jei jie ten aptinkami, tuoj pat netenka savo licencijos⁷². Lietuvoje krupjė amato gali mokyti tik licencijuotos mokslo įstaigos. Lietuvos Vyriausiasis Administracinis teismas išaiškino, jog lošimo namai gali tik kelti įdarbintų krupjė kvalifikaciją, o ne mokyti šios kvalifikacijos neįdarbintus asmenis. Tačiau praktikoje ši nuostata pažeidžiama, nes lošimų organizatoriai nusteigia mokymo įstaigos. Krupjė amato moko pačios bendrovės, prisidengusios kvalifikacijos kėlimu. Tokiu būdu įgiję krupjė kvalifikaciją asmenys negauna specialybės pažymėjimo, jiems sunku įsidarbinti kituose lošimo namuose, o išeidami dirbti kitur priversti padengti mokymo išlaidas⁷³.

Asmenų registravimas Užsienio valstybėse yra taikoma praktika registruoti visus lošimo namuose apsilankančius asmenis. Europos Sąjungoje tai yra vienas esminių rodiklių, į kurį atsižvelgiama priimant sprendimus azartinių lošimų rinkoje. Daugumoje šalių būtina pateikti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, o kai kuriose valstybėse (pvz. Lenkija, Suomija, Danija) reikalaujama sumokėti žyminį įėjimo mokestį. Lošimo namų administracija užfiksuoja asmens vardą, pavardę, gimimo vietą ir datą, bei asmens tapatybės dokumento numerį⁷⁴. Tuo tarpu Lietuvos įstatymai tokio reikalavimo nekelia, nors pasigirsta siūlymų juos, vis dėlto, įteisinti. Didžiojoje Britanijoje kazino lankytis gali tik jų nariai. Lošėjai turi prieš 24 valandas prisiregistruoti ir pateikti pažymėjimą. Kazino pasilieka sau teisę narystės nesuteikti. Iš kurio nors kazino pašalintam lošėjui tapti kito nariu tikriausiai bus nelengva, nes tos pačios grupės ar regiono kazino vieni kitiems perduoda nepageidaujamų lankytojų pavardes⁷⁵.

LR ALĮ 20 str. įtvirtinta nuostata dėl asmenų registravimo tik tokiu atveju, jei šie keičia grynuosius pinigus į žetonus sumą, viršijančią 3 500 litų ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta arba laimi tokio dydžio sumą. Apie asmenis, kurie dažnai lošia azartinius lošimus, per dieną pralošia ar išlošia daugiau kaip 50 000 litų, privaloma pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai, informacija apie didesnius nei 3 500 litų laimėjimus turi pateikti ir Valstybinei

⁷⁰ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁷¹ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P.37

⁷² Ten pat. P. 45

⁷³ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.15

⁷⁴ Law of 29 July 1992 on games and mutual wagering//

<http://www.mf.gov.pl/index.php?wysw=2&sgl=2&dzial=175>; prisijungimo laikas: 2006 10 12

⁷⁵ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P.30

mokesčių inspekcijai⁷⁶. To paties reikalauja ir Pinigų plovimo prevencijos įstatymo 12 straipsnio 3 dalis bei 13 straipsnis.⁷⁷ Tačiau realiai šis reikalavimas vykdomas labai vangiai, kadangi tiek išlošus atitinkamą sumą, tiek keičiant pinigus į žetonus, asmenys, siekdami išvengti registracijos, savo pinigus stengiasi keisti taip, kad neviršytų šios sumos, todėl tas pats asmuo per vakarą gali išsikeisti sumą, viršijančią 3500 litų, darydamas tai per kelis kartus ar padalindamas dalį pinigų su juo kartu atėjusiais asmenimis ir taip išvengdamas registracijos. Asmenys, laimėję sumą, viršijančią 3500 litų, taip pat šią sumą gali išsikeisti per kelis kartus, nes nėra draudžiama išsinešti iš lošimo namų (kazino) laimėtus žetonus⁷⁸.

Taigi, skirtingose šalyse vyrauja skirtingos praktikos registruojant asmenis, besilankančius lošimo namuose, o taip pat išloštas bei praloštas pinigų sumas. Mūsų nuomone, tokius skirtumus gali lemti interesų grupės, kurioms naudinga atlikti tam tikras finansines operacijas apeinant mokesčių sistemą, siekiant sau naudos bei vengiant valdžios institucijų kišimosi. Griežtesnių nuostatų įtvirtinimas LR įstatymuose gali užkirsti kelią tokioms veikloms, tačiau kol kas Lietuvoje tai nesulaukia pritarimo.

2.2.2.2 Reikalavimai asmenims, dalyvaujantiems lošimuose

LR ALĮ 10 str. 10 d. griežtai nustatytas amžius, nuo kurio galima pradėti lošti ir lankytis lošimo namuose (kazino). Lietuvoje draudžiama lošti asmenims, kuriems nėra sukakę 18 metų. Lošimus, organizuojamus lošimo namuose (kazino), gali lošti asmenys, kuriems yra sukakę 21 metai. Jaunesnius kaip 21 metų asmenis netgi draudžiama įleisti į lošimo namus (kazino)⁷⁹. Šia nuostata nėra patenkinti azartinių lošimų organizatoriai. Jie siūlo liberalizuoti LR ALĮ ir leisti lankytis lošimų namuose aštuoniolikamečiams piliečiams⁸⁰. Danijos “Casinos Act” nustatyta, kad asmenys sulaukę 20 metų gali būti įleidžiami į lošimo namus⁸¹. Jungtinės Amerikos valstijos – amžius nuo 18 - 21 metų, atsižvelgiant į tai ar lošimo namuose yra prekiaujama alkoholiniais gėrimais⁸². Šiam kriterijui savo darbe didesnio dėmesio nenorime skirti, kadangi amžius, nuo kurio galima lankytis azartinių lošimų įstaigose ir lošti, priklauso nuo šalyje vyraujančios politikos. Aiški pozicija jauninti amžiaus limitą, kadangi taip potencialiai praplatėja klientų ratas,

⁷⁶Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2005 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. N- 196 „Azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirti nurodymai, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui“.

⁷⁷Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas// Valstybės žinios. 1997 m. birželio 19 d. Nr. VIII-275

⁷⁸Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2005 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. N- 196, „Azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirti nurodymai, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui“.

⁷⁹Ten pat

⁸⁰Lietuvos lošimo operatorių asociacija// <http://www.lloa.lt/naujienos.php>; prisijungimo laikas: 2006 09 08

⁸¹“Casinos Act 2000” Denmark// <http://www.skad.dk/SKAT.aspx?oID=100239&vID=0>; prisijungimo laikas: 2006 09 15

⁸²USA gambling laws// <http://www.worldcasinodirectory.com/northamericagamblinglaw.htm>; prisijungimo laikas: 2006 08 25

tačiau, mūsų nuomone, tai nėra tikslinga žvelgiant iš socialinio pažeidžiamumo perspektyvos (paaugliai ir jaunuoliai priskiriami socialiai pažeidžiamoms socialinėms grupėms), kadangi gali įtakoti priklausomybes azartiniams lošimams turinčiųjų skaičiaus augimą.

Daugumoje pasaulio lošimo namų (kazino) naudoti elektronikos prietaisais, tokiais kaip mobilieji telefonai, asmeniniai nešiojamieji kompiuteriai, skaitytuvai ir radijas, kartais lošimo vietose draudžiama netgi fotografuoti. Kazino pasilieka sau teisę neįsileisti lankytojų, kurių apranga neatitinka *Dress Code*. Kai kuriuose pasaulio kazino reikalavimai lošėjų drabužiams dieną nėra tokie griežti kaip vakare. Aukšto rango kazino, ypač tie, kuriems svarbiausia sąlyga – narystė, reikalauja, kad lankytojai būtų apsirengę skoningai. Vyrai turi bent jau vilkėti švarkus ir ryšėti kaklaraiščius. Su džinsais, aptemptomis rankovėmis marškinėliais ir sportine, taip pat darbine apranga dažniausiai neįleidžiama⁸³.

2.2.3 Reikalavimai lošimo įrenginiams

Azartiniuose lošimuose naudojami įvairūs įrenginiai, kortos, lošimo kortelės. Šiandieniniai lošimo įrenginiai – tai tikslūs prietaisai. Jie nuolat kontroliuojami, siekiant nustatyti, jog jais nebuvo manipuliuojama kazino ar lošėjų naudai. Rulečių stalai reguliariai apžiūrimi ir subalansuojami, vežimėliai, kuriais išdalijamos kortos, prie stalų pritvirtinami grandinėėmis, kad nebūtų galimybės kortų pakeisti. LR ALĮ nustato lošimo įrenginiams specialius reikalavimus. Įstatymo 16 str. nurodoma, jog: „Lietuvos Respublikoje leidžiama pradėti eksploatuoti tik naujus ir nenaudotus lošimų įrenginius, jeigu jie yra pagaminti atitinkama licenciją turinčio gamintojo ir jeigu jų tipai yra Vyriausybės įgaliotos priežiūrą atliekančios institucijos patvirtinti ir įrašyti į Lietuvos lošimo įrenginių registrą Vyriausybės nustatyta tvarka“⁸⁴. Pirmaisiais azartinių lošimų organizavimo metais buvo daug problemų kontroliuojant lošimų automatų ir rulečių stalų sertifikavimą, jų atitikimą LR ALĮ ir Priežiūros komisijos nustatytiems reikalavimams. Tuo metu ir LR ALĮ buvo netobulas, kadangi leido naudoti automatų tipus, kurie patvirtinti ir įrašyti į matavimo prietaisų registrą. Tačiau šių tipų techninėse charakteristikose nurodomas tik vienas LR ALĮ reikalavimas – laimėjimo fondo procentas, o kiti svarbūs įrenginių rodikliai nefiksuojami. Užsienio šalyse lošimo automatus tikrina akredituotos laboratorijos, o Lietuvoje priėmus LR ALĮ nebuvo laboratorijos, kuri mokėtų patikrinti lošimų automatus ir išduotų pažymėjimus (sertifikatus). Todėl teko pasikliauti Metrologijos centrų išduotais patikros pažymėjimais, nors juose buvo nurodytos ne visos automatus apibūdinančios charakteristikos. Tik vėliau LR ALĮ buvo pakeistas. Leista užsienio laboratorijoms sertifikuoti

⁸³ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P.86

⁸⁴ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

lošimų įrenginius, o Priežiūros komisija įpareigota akredituoti šias laboratorijas, tvirtinti lošimų įrenginių tipus, vesti lošimų įrenginių registrą. Nustatytas terminas, iki kada akredituotos laboratorijos turi patikrinti lošimų įrenginius ir pateikti pažymėjimus (sertifikatus) Priežiūros komisijai. Greitai buvo akredituotos užsienio valstybių laboratorijos. 2005 m. Priežiūros komisija pripažino septynių akredituotų laboratorijų išduodamus sertifikatus. Beveik visi azartinių lošimų organizatoriai nustatytu laiku pateikė patikrinti lošimų įrenginius, gavo jų sertifikatus⁸⁵.

Tarp azartinių lošimų organizatorių, lošimų įrenginių gamintojų ir akredituotų laboratorijų yra nusistovėję ryšiai. Akredituotos laboratorijos ne tik sertifikuoja įrenginius, bet juos plombuoja, keičia lošimų programas, remontuoja. Be to, įtariama, kad kai kurios laboratorijos gali turėti glaudžių ryšių su įrengimų gamintojais, netgi priklausyti vienam savininkui. Todėl galimi susitarimai tarp lošimų organizatorių, įrenginių gamintojų ir laboratorijų dėl lošimo automatų „patobulinimo“⁸⁶. Teigiama, kad Priežiūros komisija yra ir turėtų būti atsakinga už lošimo įrenginių sertifikavimą ir registravimą. Perduoti šią atsakomybę akredituotoms laboratorijoms yra neprofesionalu.

2.2.4 Azartinių lošimų reklama ir skatinimas lošti

Azartinių lošimų reklama. LR ATĮ 10 straipsnio 9 dalyje, reglamentuojančioje azartinių lošimų reklamą suformuluota tokia pozicija: „Lietuvos Respublikos teritorijoje **draudžiama** reklamuoti azartinius lošimus, **išskyrus** azartinius lošimus organizuojančių bendrovių, lošimo namų (kazino), Bingo automatų salonų, totalizatoriaus ir lažybų punktų pavadinimus, lošimų vietos adresus bei organizuojamų lošimų rūšis, taip pat lošimų įrenginių kiekį, esantį lošimo namuose (kazino), Bingo arba automatų salonuose⁸⁷. Taigi matome, kad nors pačius azartinius lošimus kaip tokius reklamuoti draudžiama, tačiau kartu yra pasakyta ir kas gali būti reklamuojama. Vis tik kyla klausimas ar nėra galimybės reklamuojant bendrovės pavadinimą, organizuojamų lošimų rūšis ir įrenginių kiekį, subtiliai pateikti reklamą apie azartinius lošimus? Siekdama išvengti kylančių nesusipratimų Priežiūros komisija išleido azartinių lošimo reklamos ir informacijos apie azartinius lošimus atribojimo kriterijus bei metodines rekomendacijas. Šiose rekomendacijose komisija suformulavo azartinių lošimų reklamos apibrėžimą, atskyrė kas nėra azartinių lošimų reklama ir nustatė baigtinį azartinių lošimų reklamos objektų sąrašą, t.y. lošimus organizuojančių bendrovių pavadinimas: pilnas bendrovės pavadinimas, įrašytas firmos vardo liudijime ir užregistruotas Firmų vardų registre

⁸⁵ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2005 m. veiklos ataskaita//www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 08 27

⁸⁶ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.17

⁸⁷ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

pagal Lietuvos Respublikos firmų vardų įstatymą; lošimo namų (kazino), Bingo, automatų salonų, pavadinimai gali būti skelbiami tik tokie, kokie patvirtinti bendrovės vadovo įsakymu arba užregistruoti Valstybiniame patentų biure, arba gali būti skelbiamas lošimų organizavimo vietos pavadinimas (pvz. Automatų salonas, lošimo namai), lošimų vietos adresai gali būti skelbiami tokie, kokie nurodyti leidime atidaryti automatų, Bingo salonus, lošimo namus (kazino) arba Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nutarime dėl leidimo steigti lažybų ar totalizatoriaus punktą⁸⁸. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad informuojant apie organizuojamų lošimų rūšis konkrečioje lošimų organizavimo vietoje, nenorint klaidinti informacijos vartotojų, skelbime turi būti pateiktos visos organizuojamų lošimų rūšys ar smulkesnis jų skirstymas, lošimų įrenginių kiekis, informaciniame skelbime gali būti nurodytas bendras automatų, stalų ar Bingo įrenginių skaičius, esantis konkrečioje lošimų organizavimo vietoje, arba jų skaičius, padalintas pagal lošimų rūšis, lošimų pavadinimus⁸⁹.

Išvardinti leistini azartinių lošimų reklamos objektai gali būti pateikiami šiomis priemonėmis: rašytinėmis, garsinėmis, vaizdinėmis priemonėmis (televizija, radijas, spauda) – naudojant atitinkamos lošimo rūšies įrenginių, lošimo stalų, kortų, kauliukų ir pan. atvaizdus, taip pat ir išorinės reklamos priemonėmis - lankstinukais, skrajutėmis, kortelėmis, internetu ir pan.⁹⁰

Lietuvos azartinių lošimų organizatoriams ir jų veiklą prižiūrintiems pareigūnams nuolat nesutariant, kaip interpretuoti įstatymo nuostatas dėl azartinių lošimų reklamos, teisinį apibrėžtumą ir aiškumą šiuo klausimu suteikė ir Lietuvos Vyriausias Administracinis teismas. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo teisėjų kolegija, išanalizavusi Reklamos ir Azartinių lošimų įstatymus, oficialiai konstatavo, kad azartinių lošimų reklama draudžiama bet koku būdu skatinti asmenis naudotis azartinių lošimų paslauga. Teisėjai nusprendė, kad skelbiamos azartinių lošimų informacijos pripažinimui reklama yra nebūtinai šios informacijos sukeltos pasekmės, kaip dažnai bando argumentuoti lošimų bendrovės, o pakanka asmens, naudojančio reklamą, siekimo skatinti⁹¹. Po Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo išaiškinimo pradėta griežčiau vertinti lošimų reklamą, net už abejotinus jos pažeidimus siūlyti surašyti administracinės teisės pažeidimų protokolus.

Žmonių skatinimas lošti azartinius lošimus. LR Azartinių lošimų įstatymas, o konkrečiai jo 19 str. įteisino vieną lošėjus skatinančią priemonę – bendrovėms leista atskaityti už

⁸⁸ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos rekomendacijos dėl reklamos// www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 09 15

⁸⁹ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.23

⁹⁰ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos rekomendacijos dėl reklamos// www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 09 15

⁹¹ Teismas: azartinių lošimų reklama draudžiama skatinti lošti// <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6951382>; prisijungimo laikas: 2006 06 22

lošimą tam tikrą dalį iš imamos įmokos į kaupiamąjį fondą. Lošimo namams Lietuvoje sudarytos sąlygos atlikti lošimo automatų salonų funkcijas, naudojant tik lošimo įrenginius, ir su jais susijusias priemones, skatinančias lošėjus lošti, t.y. lošimo namuose (kazino) leidžiama naudoti ne tik lokales (vidines) “kaupiamojo fondo sistemas”, bet ir sujungti tam pačiam lošimo namų organizatoriui priklausančius lošimo įrenginius į bendrą išorinę “kaupiamojo fondo” sistemą⁹². Visa tai leista daryti nei nustačius lošimo namų skaičiaus, nei jų išdėstymo šalies teritorijoje, nei jų dydžio (ne tik apibrėžiant minimalų dydį, kaip dabar yra). Fondo lėšas gali laimėti lošiantys stalo lošimus ir lošimus automatais. Į fondą sukaupiamos didelės pinigų sumos, kurios skatina lošti ir laimėti fondo lėšas. Taigi Lietuvos lošimų versle be apribojimų naudojamos pačios stipriausios lošti skatinančios priemonės⁹³. Bendrovės naudoja ir kitus įvairius asmenų skatinimo lošti būdus: reklamuoja lošimus, organizuoja lošėjų turnyrus, konkursus, koncertus, lošimo namų sukakčių minėjimus ir kitas akcijas, steigia lošėjų klubus, mažina įmokas už lošimą. Žiniasklaidoje skelbiami didžiausi laimėjimai, prie lošimo namų eksponuojami priziniai automobiliai. Pasidomėjus kaip sparčiai plinta ši lošimo “bacila”, iš Azartinių lošimų priežiūros komisijos gavome tokius skaičius – šių metų sausio mėnesį Azartinių lošimų priežiūros komisijai pareiškimus, kad būtų neįleidžiami į lošimų namus, buvo pateikę 70 priklausomybę nuo lošimų pajutusių asmenų. Tuo tarpu rugpjūčio mėnesį tokių pareiškimų buvo jau 168. Taigi augimas per aštuonis mėnesius – 2,4 karto⁹⁴.

Visame pasaulyje žaidimų aparatai yra klasifikuojami į riboto ir neriboto lošimų automatus, nes lošimų versle išlošiami pinigai turi būti kontroliuojami. Tuo pačiu lošėjas taip pat gali būti garantuotas, jog tikrai gaus savo išloštą sumą. Neriboto lošimo automatai skatina lošėją daugiau lošti, nes jis mano galįs išlošti stambias sumas. Riboto lošimo automatai patenkina lošimo aistras ir tuo pačiu garantuoja, jog žmogus daug nepraloš.

Vakarų Europos valstybėse riboto lošimo automatai užima 94 proc., o Lietuvoje neriboti lošimai užima virš 70 proc. azartinių lošimų rinkos, o riboto išlošimo lošimai kartu su loterijomis ir totalizatoriais sudaro mažiau nei trečdalį azartinių lošimų rinkos. Kalbant faktais, 10 000 gyventojų tenka tik 2,75 B kategorijos (t.y. riboto išlošimo) automatų tuo tarpu, kai nuosaikios brandžios rinkos valstybėse 10 000 gyventojų tenka nuo 23 iki 37 B kategorijos automatų, t.y. dešimt kartų daugiau nei Lietuvoje tam pačiam skaičiui gyventojų⁹⁵. Tokia praktika, kuomet rinkoje vyrauja riboto išlošimo automatai, yra taikoma Vakarų Europos valstybėse siekiant apriboti galimybę pralošti dideles pinigų sumas ir sudaryti galimybes rinktis kitas lošimų formas - lažybas, Bingo ir kitus žaidimus, kuriuose statomos smulkesnės sumos. Statistika teigia, kad

⁹² Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

⁹³ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Vaidas.2004 Nr.50

⁹⁴ Valstybinė lošimų priežiūros komisija// www.vljk.lt; prisijungimo laikas: 2006 09 16

⁹⁵ Azartiniais lošimais prasilošusiųjų asmenų skaičius per pastarąjį ketvirtį drastiškai padidėjo 77 procentais.// www.biznews.lt; prisijungimo laikas: 2006 05 26

Europos šalyse tik apie tris procentus gyventojų yra linkę lošti azartinius lošimus ir tik vienas procentas linkęs rizikuoti labai smarkai. Būtent šioje lošėjų grupėje ir pasireškia liguistas potraukis lošti⁹⁶. Dabar veikiantis LR Azartinių lošimų įstatymas daugiausia atitinka Rytų Europos šalių lošimų rinkos modelį, kur išlošimo suma neribojama ir akivaizdžiai atima galimybę veikti bei konkuruoti riboto išlošimo automatams. Nacionalinė Lošimų ir Žaidimų Verslo Asociacija (NLŽVA) pabrėžia, jog norinčių lošti visuomet atsiras, tačiau galima iki minimumo sumažinti tokių asmenų veiklos socialines pasekmes⁹⁷.

Kazino spendžia daugybę pinklių, siekdami gauti iš lankytojų maksimalios naudos dar prieš jiems prisiartinant prie lošimo stalų. Kazino atitinkamai įrengiamas ne atsitiktinai. Kiekviena detalė čia nukreipta į tai, kad būtų išgautas didžiausias pelnas. Išorė atrodo labai ištaigingai ir kiekviena valdybos priemonė pasitelkiama tam, kad lošėjai būtų priversti žengti į vidų. Las Vege šis principas nuostabiai veikia siejant su šou renginiais, idant prisiviliotų žmones, dar jiems nepriėjus lošimo namų durų. Daugelis kazino įsikūrę atostogavietėse, šalia prekybos pasažų. Kazino verslininkai žino, kad kuo ilgiau lošėjas užsibūna lošimo salėse, tuo daugiau jis išleidžia pinigų. Aptarnavimo personalas atneša gėrimus ir valgius tiesiai prie lošimo stalo. Kai kurie kazino siūlo alkoholinius gėrimus nemokamai, nes nuo alkoholio apsvaigęs lošėjas pralošęs mažiau dėl to išgyvena. Kazino visomis išgalėmis stengiasi, kad lošėjai nenuobodžiautų, ir siūlo visokiausių pramogų. Sumažinamas lošėjų laiko pajautimas: kazino nėra laikrodžių, krupjė nenešioja jų nė ant rankos. Sukuriama dirbtinė nakties aplinka. Prieš įžengdamas į lošimo sales, lankytojas pirmiausia susiduria su lošimo automatais. Blyksinčios šviesos, ryškios spalvos, garsus triukšmas ir viltis laimėti aukso puodą turi jų pavergti. Automatai šioje vietoje pastatyti tyčia, kad lošėjas įeidamas ir išeidamas čia dar galėtų atsisveikinti su savo kišenėje turimais smulkiaisiais. Automatai kazino atneša didžiausią pelną, vidutiniškai jie išmoka atgal tik 75-80% lošėjų įneštos sumos. Naujovė – kvapi medžiaga, veikianti lankytojus taip, kad jie išleidžia daugiau pinigų lošdami prie automatų. Testai parodė, kad apyvarta automatų, kurie tokį kvapą skleidė, buvo 45% didesnė. Lankytojams, kurie iš smalsumo nori apžiūrėti kazino iš vidaus, atitinkamai įbrukama į delną porą žetonų. Juos galima iškeisti tik prie lošimo stalų, o atėjęs prie stalo, žmogus vis dėlto išmėgins savo sėkmę⁹⁸.

⁹⁶ Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais// Medicina (2003) 39 tomas, Nr. 9. P.840

⁹⁷ Nacionalinės Lošimų ir Žaidimų Verslo Asociacijos komentarai dėl azartinių lošimų įstatymo// <http://verslas.banga.lt/lt/spaudai.full/440e9e553dec8?vbanga2>; prisijungimo laikas: 2006 04 28

⁹⁸ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P. 96

2.3 Azartinių lošimų socialiniai aspektai

Azartinių lošimų rinka, egzistuojanti daugelyje pasaulio valstybių, vertinama dvejopai: iš vienos pusės, tai didelės pajamos valstybės biudžetui, kadangi ši verslo šaka apmokestinama dideliais mokesčiais, tačiau iš kitos pusės, ji gali tapti ir socialinės nesantaikos židiniu⁹⁹. Dauguma žmonių geba mėgautis sėkmės žaidimais kaip pramoga. Tačiau kai kuriems aistra tampa rimta problema. Asmenys, kurie įsitraukę į azartinius lošimus, pradeda neatsakingai elgtis ir savo kasdieniniame gyvenime, kas neabejotinai sukelia tam tikrus padarinius, pavyzdžiui: šeimos iširimas, darbo vietų praradimas ir kt¹⁰⁰. Taigi, pagrįstai galime manyti, jog tai ne tik asmens, bet ir visuomenės bei valstybės problema. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis įtvirtina tokią nuostatą: „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“¹⁰¹, o yrančios šeimos keičia ir valstybės „veidą“. Ši socialinė problema turi ir ekonominį aspektą, kuomet valstybė, kurioje daugėja priklausomybėmis sergančių žmonių praranda darbingų žmonių išteklius, o tuo pačiu ir biudžeto pajamas¹⁰². Lietuvoje jau yra užregistruota nemažai atvejų, kuomet žmogui lošiant išsivysto priklausomybė nuo azartinių lošimų. Žmogus tampa priklausomas nuo aistros lošti ir tada jau privalu įsikišti psichologams, psichoterapeutams ar kitos specializacijos medikams. Ši tema yra labai aktuali ir galimai problemai spręsti yra rengiami įvairūs seminarai¹⁰³. Būtent dėl tokio azartinių lošimų sistemos dvilypumo, mūsų manymu, yra būtinas šios veiklos tinkamas ir efektyvus reglamentavimas ir reguliavimas.

Kadangi kalbame apie asmenis, kurie pernelyg įsitraukia į azartinius lošimus ir tai tampa rimta problema, manytume, yra tikslinga ją įvardinti. Mokslinėje literatūroje yra pateikiamas toks priklausomybės nuo azartinių lošimų apibrėžimas: „*Patologinis potraukis azartiniams lošimams* – psichikos sutrikimas, kuriam būdingi pasikartojantys potraukio azartiniams lošimams epizodai, taip užvaldantys asmens gyvenimą, kad atsisakoma socialinių, darbinių, materialinių ir šeimyninių vertybių bei išpareigojimų“¹⁰⁴.

Atsižvelgiant į socialinių ligų (priklausomybių, kurios turi socialinį aspektą), tame tarpe ir priklausomybę azartiniams lošimams, pobūdį, norėtume išskirti tokias pagrindines socialinių pasekmių grupes:

1. socialinės pasekmės asmeniui ir šeimai;

⁹⁹Bogužaitė A. Ar jau sergame lošimo manija? // <http://www.ve.lt/?data=2004-08-06&id=1091723721>; prisijungimo laikas: 2006 05 25

¹⁰⁰Rusteika M. Azartiniai lošimai ir emociniai pakitimai. Diplominis darbas. Šiaulių universitetas. 2006

¹⁰¹Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios.1992 m. Spalio 25d. Nr. 33-1014

¹⁰²Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas 2004: Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimas: pasiekimai ir problemos. P. 45.// http://www3.lrs.lt/home/ivairus/ataskaitos/Ataskaita_2004_NST.pdf; prisijungimo laikas: 2006 10 15

¹⁰³Rusteika M. Azartiniai lošimai ir emociniai pakitimai. Diplominis darbas. Šiaulių universitetas. 2006

¹⁰⁴Priklausomybės. Patologinis lošimas// <http://www.jaunimo-centras.lt/index.php?m=83>; prisijungimo laikas: 2006 19 14

2. socialinės pasekmės visuomenei ir valstybei.

Kalbant apie pataloginio potraukio azartiniams lošimams socialines pasekmes asmeniui ir šeimai, būtina paminėti, kad potraukis taip užvaldo asmenį, jog nebelieka jokių įsipareigojimų - nei socialinių, nei materialinių, nei darbinių. Asmenys pralošia visus pinigus, skolinasi iš pažįstamų, artimųjų, užstato nekilnojamąjį turtą ir t.t.¹⁰⁵. Psichologų manymu, yra tam tikra žmonių kategorija, kurie pasižymi dideliu azartiškumu ir silpna valia. Galima daryti išvadą, kad tipiškas ludomanas (lot. ludus - žaidimas) — tai vienišas žmogus, kuris nesugeba savęs pakankamai gerai vertinti¹⁰⁶. Australijos mokslininkai nustatė, kad dauguma žaidimo mėgėjų turi nepakankamą kiekį dofamino - medžiagos, kuri sukelia pasitenkinimo jausmą. Kai jo trūksta, žmonės dažniausiai linkę rizikuoti, ieškodami malonumo aštriuose pojūčiuose. Kita ludomanų grupė - tai psichiniai ligoniai, kuriems noras išlošti stambią sumą arba kompensuoti praloštus pinigus tampa įkyria idėja. Priklausomybės ryšių formavimasis labai priklauso nuo to, kokie asmens socialiniai ryšiai. Jei jis neturi paramos, pagalbos, supratimo šeimoje, bendraudamas su draugais, aplinkiniais, jei šis bendravimas ir santykiai nesuteikia jam malonumo yra didelė tikimybė, kad vystysis pataloginiai priklausomybės santykiai su įvykiais ar objektais¹⁰⁷. Lietuvos Respublikos teisėkūros institucijos Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme įtvirtina nuostatą, jog šeima, kurios narys ar nariai yra patologiškai įnykę į azartinius lošimus, patenka į ypatingos rizikos grupę: „*Socialinės rizikos šeima* - šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja psichoaktyviomis medžiagomis (alkoholiu, narkotikais, narkotinėmis medžiagomis ir kt.) arba (ir) yra priklausomas nuo azartinių lošimų“¹⁰⁸.

Stebina ir didelis suicidinių bandymų skaičius pataloginių lošėjų sutuoktinių, partnerių populiacijoje. Kitų šalių mokslininkų duomenimis, net iki 11 proc. pataloginių lošėjų sutuoktinių (partnerių) yra bandę žudyti, nes negalėję pakelti artimo žmogaus besaikio lošimo sukeltų problemų naštos. Dėl to šeimoje nuolat tvyrojo įtampa, buvo finansinių problemų, dažnai kildavo kivirčiai net ir su smurto epizodais. Žmonų patarimų kreiptis į medikus dėl pataloginio lošimo vyrai griežtai atsisakydavo¹⁰⁹.

Duomenų, kiek pataloginių lošėjų užbaigė gyvenimą savižudybe, nėra daug. Paskelbta, kad Viktorijos valstijoje (Australija) 1997 m. iš 2800 savižudybių 1,7 proc. buvo susijusios su pataloginiu potraukiu azartiniams lošimams. JAV, praėjus 17 metų po pataloginio potraukio

¹⁰⁵ Lošimų manija: kaip svajonės apie laimę virsta košmaru. Werner Gross//

<http://www.prizme.lt/straipsniai/straipsn.php?action>; prisijungimo laikas: 2006 10 14

¹⁰⁶ Kazino: lošėjai ir sukčiai// <http://www.sildymas.lt/index.php?id=1742>; prisijungimo laikas: 2006 09 15

¹⁰⁷ Azartinių žaidimų pasekmės baisesnės nei alkoholio// www.medicina.lt; prisijungimo laikas: 2006 02 21

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas// Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493

¹⁰⁹ Pataloginio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais// Medicina (2003) 39 tomas, Nr. 9. P.839

azartiniams lošimams pripažinimo oficialia diagnoze, patologinis potraukis azartiniams lošimams nebuvo nė karto užrašytas kaip pagrindinė mirties priežastis. Nepaisant to, kai kuriose mokslinės studijose patologinis potraukis azartiniams lošimams įvardijamas kaip svarbus kelių sutrikimų susibendrinimo, lėmusio letalią baigtį, komponentas¹¹⁰.

Socialinių ir ekonominių vartojimo priežasčių yra gana daug. Įvairūs autoriai veiksnius, darančius įtaką azartinių žaidimų priklausomybei, siūlo išskirti i tris grupes:

1. *Individo įtaka asmenybei* – charakteris, savigarba, mąstymas, jausmai, bendravimo įgūdžiai, gebėjimas spręsti problemas, požiūris, genetika.
2. *Socialinė įtaka asmenybei* – tėvų nuostata nežaisti azartinių žaidimų, tėvų pasirengimas azartinių žaidimų prevencijai, visuomenės normos, požiūris į azartinius žaidimus, politika mokykloje, vietos įstatymų vykdymas.
3. *Aplinkos įtaka asmenybei* – azartinių žaidimų kainos, azartinių žaidimų kontrolės įstatymai bei jų įgyvendinimas, visuomenės tradicijos, azartinius žaidimus reklamuojanti muzika ir dainos, amžiaus cenzo laikymasis leidžiant naudotis lošimo aparatais, azartinių žaidimų žalos tema žiniasklaidoje, nedarbas, reklama¹¹¹.

Nors šiuo metu galiojantys teisės aktai nenumato galimybės priverstinai ar asmens sutikimu apriboti galimybę lankytis azartinių lošimų organizavimo vietose ir lošti, Valstybinė lošimų priežiūros komisija yra sutarusi su Lietuvos lošimo operatorių asociacijai priklausančiais lošimų organizatoriais, kad asmeniui pageidaujant jis būtų neįleidžiamas į lošimo namus (kazino). Prie šio susitarimo vienaip ar kitaip prisijungę ir kiti lošimų organizatoriai¹¹². Kai kuriose valstybėse taikomas ribojimo mechanizmas. Priklausomybe sergantis asmenys gali pasiprašyti būti neįleidžiami į lošimo namus, kaip tai daroma Austrijoje, Olandijoje, Švedijoje ar kitur¹¹³.

2004 metais Lietuvoje buvo pradėtas įgyvendinti eksperimentinis savęs ribojimo programos projektas, kuris, deja, vis dar nėra įtvirtintas įstatymiškai. 2006m. spalio mėn. duomenimis, į Priežiūros komisiją kreipėsi 216 asmenų su prašymais apriboti jų patekimą į lošimų organizavimo vietas¹¹⁴.

Asmuo, pageidaujantis, kad galimybė lošti jam būtų apribota ir jis nebūtų įleidžiamas į lošimų organizavimo vietas, su asmens tapatybę patvirtinančiu dokumentu turi atvykti į Valstybinę lošimų priežiūros komisiją ir asmeniškai parašyti prašymą, prie kurio pridėti savo

¹¹⁰ Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais// Medicina (2003) 39 tomas, Nr. 9. P.841

¹¹¹ Rusteika M. Azartiniai lošimai ir emociniai pakitimai. Diplominis darbas. Šiaulių universitetas. 2006

¹¹² Valstybinė lošimų priežiūros komisija//www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 10 15

¹¹³ Bogužaitė A. Ar jau sergame lošimo manija? // <http://www.ve.lt/?data=2004-08-06&id=1091723721>; prisijungimo laikas: 2006 05 25

¹¹⁴ Valstybinė lošimų priežiūros komisija// www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 09 15

nuotrauką. Toks prašymas su pridedama nuotrauka bus persiųstas visiems arba pagal pageidavimą konkreitiems lošimų organizatoriams. Norime atkreipti dėmesį į šias aplinkybes:

- efektyviausia lankytojų kontrolės ir stebėjimo sistema yra lošimo namuose (kazino), todėl tikėtina, kad prašymas geriausiai bus vykdomas būtent šiose lošimų organizavimo vietose;
- prašymas yra asmens laisvos valios išraiška ir jis bet kada gali savo prašymą atšaukti;
- lošimo organizatoriai neprisiima jokios atsakomybės dėl prašymo neįvykdymo¹¹⁵.

Tuo tarpu, pavyzdžiui Olandijoje lošėjui kur kas sudėtingiau atsisakyti savo prašymo, jį gali atšaukti tik teismas¹¹⁶.

Nepaisant šių aplinkybių, pozityvu yra tai, kad asmuo, apsisprendęs parašyti tokį prašymą, suvokia, jog jis turi problemų, susijusių su azartiniais lošimais. Problemos suvokimas yra pirmas ir pagrindinis žingsnis kovojant su ja. Asmuo, manantis, kad jis tapo priklausomu nuo azartinių lošimų (liguistas potraukis lošti azartinius lošimus yra viena iš ligų, įtrauktų į tarptautinį ligų sąrašą), turi kreiptis profesionalios konsultacijos ir specialistų pagalbos. Mūsų žiniomis didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio) priklausomybės ligų centrai konsultuoja patologinius lošėjus, veikia Anoniminių lošėjų grupės¹¹⁷. Priklausomiems nuo azartinių lošimų žmonėms Anoniminių lošėjų grupės pagalbą suteikia nemokamai. Paprastai siūloma reguliariai lankytis susitikimuose, kur nuo lošimo priklausomi lošėjai diskutuoja apie savo problemas ir kur jiems pavyksta rasti sprendimus. Yra ir tokių organizacijų, kurios remia tokių lošėjų šeimas (pvz. Rusijoje, Jungtinėje Karalystėje)¹¹⁸.

Išsivysčiusiose šalyse jau seniai yra sukurti būdai, kaip kovoti su pataloginiu potraukiu lošti. JAV yra susikūrusi "Anoniminių žaidėjų asociacija", kuriai priklauso daugiau kaip 30 tūkst. žmonių. Vokietijoje sukurtos specialios programos, pagal kurias visi kazino privalo kovoti su „ludomanais“. Pavyzdžiui, pernelyg azartiški žaidėjai įtraukiami į „juoduosius sąrašus“ ir jiems draudžiama net artintis prie kazino¹¹⁹.

Daugelyje šalių patys lošimo namai (kazino) turi savo konsultacines tarnybas ir atitinkamas programas pataloginėms lošėjų problemoms spręsti. Šias organizacijas lošimų veiklą vystančios bendrovės remia pinigais ir literatūra.

Norvegijoje sudarytos įvairios gydymo programos (pataloginių lošėjų skaičius 2000-2003 m. išaugo nuo 140 iki 580), Švedijoje nuo 2005 m. pavasario siūlomos individualios terapijos programos (apie 6000 pacientų), Danijoje organizuojami nemokami kursai ir

¹¹⁵ Valstybinė lošimų priežiūros komisija// www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 09 15

¹¹⁶ Damauskas Ž. Lošėjai bando išsivaduoti nuo pražūtingos aistros // "Lietuvos rytas", 2006 m. lapkričio 8 d. Nr.256 P. 6

¹¹⁷ Išsivadavimo iš priklausomybės programa// <http://anoniminiailosejai.ath.cx/>; prisijungimo laikas: 2006 10 02

¹¹⁸ www.gamblersanonymous.ru ir www.gamblersanonymous.uk; prisijungimo laikas: 2006 10 02

¹¹⁹ Norwegian Gaming Board "Proposal For an Action Plan to prevent problem gambling and reduce the harmful effects of excessive gambling" 2004, December// <http://www.lotteritilsynet.no/dav/8D85389C2A6346F4934E8F9EB2059FF1.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 09 05

savipagalbos grupių susitikimai, kuriuos organizuoja socialines paslaugas teikiančių institucijų darbuotojai (social service system), Jungtinėje Karalystėje “Gamcare” organizacija atlieka svarbiausią vaidmenį šioje srityje, čia rengiamos tiek individualios, tiek grupinės programos lošėjams, jų šeimos nariams bei draugams¹²⁰.

2006m. birželio 14-18 dienomis Romoje, Italija, įvyko metinė GREF (Europos lošimus prižiūrinčių institucijų forumas) konferencija, kurioje dalyvavo 86 atstovai iš 23 Europos šalių. Lietuvą atstovavo Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pirmininkas Česlovas Kazimieras Blažys ir administracijos direktorius Andrius Karaliūnas, kurie pristatė ataskaitą apie esminius įvykius bei plėtros rezultatus azartinių lošimų sektoriuje bei informavo apie rengiamą naujos redakcijos Azartinių lošimų įstatymo projektą. Pagrindiniai klausimai, nagrinėti konferencijos metu, buvo susiję su priklausomybės nuo azartinių lošimų problemomis bei Europos Sąjungoje vykstančiais procesais azartinių lošimų sektoriuje. Akivaizdu, jog GREF priklausančios šalys suvokia priklausomybę azartiniams lošimams kaip prioritetinę, aktualią ir bendro visų šalių susitelkimo reikalaujančią problemą. Reikia tikėtis, jog tokios konferencijos vyks ir ateityje, o jų metu bus sutarta dėl efektyvių priemonių, mažinančių neigiamus socialinius azartinių lošimų aspektus, pritaikymo¹²¹.

2.4 Azartinių lošimų veiklos priežiūra

Vakarų Europos šalys, reformuodamos azartinių lošimų rinką bei priimdamos naujus šią rinką reglamentuojančius teisės aktus, steigia nepriklausomas reguliavimo institucijas, kurios atlieka azartinių lošimų veiklos priežiūrą ir kontrolę¹²². Daugelyje šalių lošimus kontroliuoja valstybė, o lošimų priežiūros įstaigos prižiūri, kad lošėjams būtų išmokėta priderama laimėjimų dalis, kad lošimo stalų įranga būtų tvarkinga ir rūpestingai aptarnaujama. 2000 metais Olandijos Lošimų priežiūros tarnyba (Gaming Control Board) atliko 22 Europos lošimus prižiūrinčių institucijų forumui (Gaming Regulators European Forum (GREF)) priklausančių šalių narių azartinių lošimų rinkos organizacinės struktūros išsamią analizę, kurios tikslas – atskleisti šalių narių azartinių lošimų priežiūros institucijų specifiką, įvardinti teigiamus dalykus ir trūkumus, kurie būdingi skirtingų bruožų azartinių lošimų reguliavimo sistemoms¹²³. Antroje lentelėje

¹²⁰ Norwegian Gaming Board "Proposal For an Action Plan to prevent problem gambling and reduce the harmful effects of excessive gambling" 2004, December//

<http://www.lotteritilsynet.no/dav/8D85389C2A6346F4934E8F9EB2059FF1.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 09 05

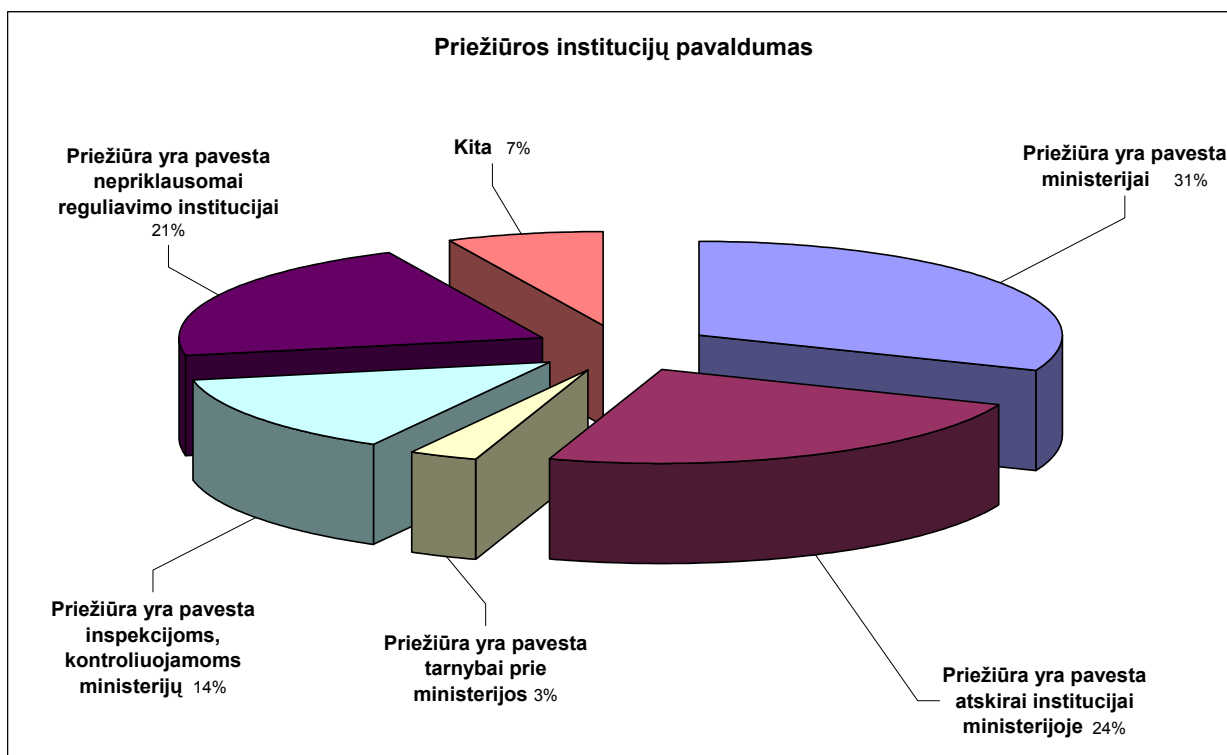
¹²¹ Konferencijos// <http://lazybos.net/>; prisijungimo laikas: 2006 10 18

¹²² Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P. 52

¹²³ Wils J., Oostdijk A. Gaming regulation structures in Europe. Laiden. 2005. P.2

pateikiami duomenys, kurie įvardina kam skirtingose šalyse yra pavesta azartinių lošimų veiklos priežiūra. Matome, jog dažniausiai šią funkciją valstybės narės paveda tam tikrai ministerijai (finansų, teisingumo ir kt.) ar jos viduje veikiančiai institucijai. Šiek tiek rečiau azartinių lošimų veiklos kontrolę atlieka nepriklausomos reguliavimo institucijos.

2 lentelė



Šaltinis: Wils J., Oostdijk A. Gaming regulation structures in Europe. Laiden. 2005. P.2

- Kontrolė, priežiūra yra pavesta tam tikrai ministerijai (9 šalys, 31%);
- Kontrolė, priežiūra yra pavesta atskirai institucijai ministerijoje (7 šalys, 24%);
- Kontrolė, priežiūra yra pavesta tarnybai prie ministerijos (1 šalis, 3%);
- Kontrolė, priežiūra yra pavesta inspekcijoms, kontroliuojamoms ministerijų (4 šalys, 14%);
- Kontrolė, priežiūra yra pavesta nepriklausomai reguliavimo institucijai (6 šalys, 21%);
- Kita (2 šalys, 7%).

Šios, priežiūrą vykdančios institucijos, kartais būna rinkoje padalintos, pavyzdžiui Šveicarijoje už kazino veiklos priežiūrą yra atsakingas nepriklausoma institucija, o už loterijų veiklos priežiūrą atsakinga Teisingumo ministerija. Tuo tarpu kitose šalyse šis atskyrimas priklauso nuo institucijos veiklos pobūdžio¹²⁴.

Trečiojoje lentelėje pateikti duomenys rodo, koku laipsniu (savarankiškumo lygis) GREF šalių narių azartinių lošimų veiklos priežiūros institucijos yra priklausomos nuo valdžios institucijų. Vienų šalių priežiūros institucijos, tame tarpe ir Lietuvos, veikia savarankiškai, tuo

¹²⁴ Wils J., Oostdijk A. Gaming regulation structures in Europe. Laiden. 2005. P.2

tarpu kitos esti visiškai pavaldžios tam tikrai valdžios institucijai (Slovėnija, Prancūzija ir kt.). Kitas svarbus parametras (kontrolės ribos) – koku laipsniu jos gali kontroliuoti azartinių lošimų organizatorius. Ir čia matome, jog šalim suteiktos labai nevienodos kontrolės ribos: tokios šalys kaip Vokietija, Ispanija ir kt., patenka į siauros kontrolės ribos kategoriją, kai, tuo tarpu, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Danijoje ir kt., nustatytos plačios kontrolės ribos.

Olandiją bei Šveicariją galime rasti tuo pat metu priskirtas skirtingoms kategorijoms, kadangi, kaip teigia Olandijos lošimų priežiūros tarnyba, jų kontrolės sistemą galima vertinti dvejopai.

3 lentelė

Azartinių lošimų veiklą kontroliuojančių institucijų charakteristikos pagal šalis

SAVARANKIŠKUMO LYGIS ↑ AUKŠTAS ŽEMAS ↓	Nyderlandai (2)	Šveicarija(1)	Jungtinė Karalystė Danija Švedija Lietuva
		Suomija	Italija Norvegija Latvija Belgija Malta
	Estija Šveicarija(2) Ispanija Vokietija Islandija	Lenkija	Portugalija Vengrija Kroatija Slovėnija Nyderlandai (1) Prancūzija
	SIAUROS		PLAČIOS
	← KONTROLĖS RIBOS →		

Šaltinis: Wils J., Oostdijk A. Gaming regulation structures in Europe. Laiden. 2005. P.3

Taigi, norėusi įvardinti kokios institucijos atlieka azartinių lošimų veiklos priežiūros funkciją įvairiose užsienio šalyse: Austrijoje, Lenkijoje – priežiūrą vykdo Finansų ministerija (Ministry of Finance), Italijoje – Nepriklausoma Monopolinė Valstybės Administracija (Autonomous Administration of State Monopolies), Latvijoje – Lošimų ir Loterijų Priežiūros Inspekcija (Lotteries and Gambling Supervisory Inspection), Norvegijoje – Nacionalinė Žaidimų Institucija bei Kultūros bei Bažnyčios Reikalų Ministerija (National Gaming Authority ir Ministry of Culture and Church Affairs), Jungtinėje Karalystėje – Kultūros, Sporto ir Visuomenės Informavimo Departamentas, Lošimų Komisija bei Nacionalinė Loterijų Komisija

ir kt. institucijos (Department for Culture, Media and Sport; Gambling Commission; National Lottery Commission; Isle of Man Government; Alderney Gambling Control Commission), Suomijoje, Prancūzijoje – Vidaus Reikalų Ministerija (Ministry of the Interior), Švedijoje – Nacionalinė Lošimų Komisija (The National Gaming Board).¹²⁵

Lošimų priežiūrą Lietuvoje atlieka Valstybinė lošimų priežiūros komisija (toliau gali būti Priežiūros komisija), įsteigta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 19 d. nutarimu Nr.739¹²⁶. Priežiūros komisijos tikslas, pagrindinės funkcijos ir teisės numatytos Lietuvos Respublikos Azartinių lošimų įstatyme. Šis įstatymas nustato, kad azartinius lošimus prižiūri šešių asmenų komisija. Pagrindinis jos tikslas – teisės aktų nustatyta tvarka prižiūrėti ir kontroliuoti azartinių lošimų bei didžiųjų loterijų organizavimą, kad būtų užtikrinta lošėjų ir lošimų organizatorių interesų ir teisių apsauga. Po du komisijos narius skiria Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Ministras Pirmininkas. Iš komisijos narių išrenkamas pirmininkas, o šis vieną narį paskiria savo pavaduotoju ir vieną narį sekretoriumi. Įstatymas nustato, kad tas pats asmuo Priežiūros komisijos nariu gali būti skiriamas ne daugiau kaip dviems kadencijoms iš eilės¹²⁷.

Nuo 2004 m. pradžios Priežiūros komisija įpareigota tvarkyti lošimo įrenginių registrą. Priežiūros komisijos funkcijoms atlikti sudaryta valstybės tarnautojų ir darbuotojų administracija. Pagrindinės Komisijos funkcijos yra išduoti licencijas ir panaikinti jų galiojimą, išduoti leidimus atidaryti lošimo namus, automatų salonus, lažybų punktus, juos papildyti, pakeisti ir panaikinti jų galiojimą, tvirtinti lošimų organizavimo reglamentus, kontroliuoti kaip lošimų ir loterijų organizatoriai laikosi įstatymų bei kitų teisės aktų reikalavimų. Priežiūros komisija turi teisę gauti reikalingą informaciją, tikrinti lošimų organizatorius, nustatyti lošimus organizuojančių bendrovių įstatinio kapitalo dalies investavimo į Vyriausybės vertybinius popierius tvarką, lošimo įrenginių ženklinimo tvarką bei reikalavimus lošimo įrenginiams. Taip pat nustatyti, kokiai lošimo rūšiai priskirti lošimą, jeigu jis neatitinka visų konkrečiai lošimo rūšiai nustatytų požymių arba atitinka kelioms lošimo rūšims nustatytus požymius. Taikyti lošimus ir loterijas organizuojančioms bendrovėms įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas poveikio priemones¹²⁸.

Komisijos nuostatus patvirtino Vyriausybė. Juose nurodyta, kad Komisija dirba pagal jos patvirtintą darbo reglamentą. Sprendimus visais jos kompetencijai priskirtais klausimais priima posėdžiuose. Posėdis laikomas teisėtu, jeigu jame dalyvauja ne mažiau kaip keturi Priežiūros komisijos nariai (įskaitant posėdžio pirmininką). Sprendimas laikomas priimtu jei už

¹²⁵ Wils J., Oostdijk A. Gaming regulation structures in Europe. Laiden. 2005. P.4

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo” 2001 m. birželio 19 d. Nr. 739, V.Ž. 2001, Nr. 53-1875

¹²⁷ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

¹²⁸ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

jį balsavo ne mažiau kaip 1/2 posėdyje dalyvavusių Priežiūros komisijos narių. Priežiūros komisijos nariai turi lygias sprendžiamąjį balsą¹²⁹.

Mūsų nuomone, nuostatai nėra tobuli, nes sudaro galimybę priimti Komisijos narių daugumos nuomonės neatspindinčius sprendimus. Pagal Komisijos nuostatus posėdis yra teisėtas, jeigu jame dalyvauja keturi nariai, o balsams pasiskirsčius po lygiai, sprendimą nulemia pirmininko balsas. Vadinasi, dviems iš šešių Komisijos narių balsavus už, sprendimas priimamas visos Komisijos vardu. Svarstant Komisijos nuostatų projektą, Finansų ministerija siūlė įteisinti nuostatą, kad sprendimai teisėti, kai už juos balsuoja ne mažiau kaip trys Komisijos nariai. Tačiau į šią nuomonę atsižvelgta nebuvo. Įstatyme siūlytumėme įteisinti nuostatą, kuri leistų patiems Komisijos nariams išsirinkti ne tik pirmininką, bet ir pirmininko pavaduotoją bei sekretorių.

Kai kurie Komisijos nariai priklauso vienai partijai, vadinasi, jie irgi gali solidarizuotis priimant sprendimus. Per trejus su puse Komisijos darbo metų sprendimų, kai balsai pasidalijo per pusę, priimta aštuoniolika, tarp jų septynis kartus, kai posėdyje dalyvavo keturi nariai, tai yra Komisijos sprendimas priimtas balsavus už jį tik dviems nariams¹³⁰.

Žvelgiant į lošimų verslo pasaulinę praktiką, iš viso lošimų verslui yra draudžiama būti kartu su partija, o lošimų verslą prižiūri komisijos, esančios prie Teisingumo arba Vidaus reikalų ar Finansų ministerijų, o tų komisijų nariams yra keliami specifiniai reikalavimai – tai turi būti teisininkai (profesorai, mokslų daktarai), nepartiniai, ir rotacija tokiose komisijose yra kas metai. Tuo tarpu Lietuvoje iš šešių paskirtų Priežiūros komisijos narių tik du turėjo valstybinio darbo patirties. Užsienio valstybėse griežtai draudžiama komisijos nariams turėti kokias nors sąsajas su politinėmis partijomis, be to, lošimo bendrovėms yra draudžiama finansuoti politines partijas. Manome, kad nuo tokio partinio skyrimo principo, koks yra naudojamas Lietuvoje, kenčia lošimų priežiūros komisijos kompetencija. Manoma, kad būtent dėl Azartinių lošimų priežiūros komisijos kaltės į Lietuvą neatėjo nei viena solidi užsienio lošimų kompanija. Lietuvoje į lošimų verslą nenori investuoti nei Vokietija, nei Ispanija, nei Anglija, nei net JAV. Pasak vienos Europos lošimų verslo bendrovės savininko, Lietuva – vienintelė Europos valstybė turinti tokį Azartinių lošimų įstatymą, kuris sudaro didžiules galimybes politinei korupcijai ir kuris atstovauja ne šalies ir jos gyventojų, o lošimo bendrovių interesams¹³¹.

Aktualus, nes neišspręstas viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo klausimas. Neaišku, ar Komisijos narys gali vykdyti Priežiūros komisijos pirmininko pareigas, jei jis išduodant licenciją ir leidimą organizuoti stalo lošimus ir lošimus A kategorijos automatais, atsisako dalyvauti

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas "Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo" 2001 m. birželio 19 d. Nr. 739, V.Ž. 2001, Nr. 53-1875

¹³⁰ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.23

¹³¹ Gorienė G., savaitraštis "Karštas komentaras", 2006 09 15, "Olympic" kazino skandalas valstybės politikos veidrodys// <http://www.hotcommentary.com/index.php?id=134> ; prisijungimo laikas: 2006 10 12

priimant sprendimą, motyvuodamas tuo, jog buvo susijęs verslo ryšiais su bendrovės vadovu. Tačiau pagal Komisijos nuostatus pirmininkui suteikta teisė asmeniškai priimti sprendimus kitais šios bendrovės klausimais: organizuoti operatyvinius tikrinimus, kontroliuoti sprendimų vykdymą, teikti sprendimų projektus, gauti informaciją apie šią bendrovę ir organizuoti jos kontrolę¹³².

Pirmųjų Priežiūros komisijos darbo metų problemos kilo dėl to, kad Komisija pradėjo dirbti beveik po mėnesio, kai buvo įsigaliojęs Azartinių lošimų įstatymas. Potencialūs azartinių lošimų organizatoriai skubino kuo greičiau priimti jų dokumentus licencijoms ir leidimams išduoti, tačiau dar nebuvo nustatytos dokumentų priėmimo ir nagrinėjimo taisyklės bei parengti kiti teisės aktai. Skubiai reikėjo surasti ir įdarbinti pagrindinius specialistus, sukaupti ir išnagrinėti azartinių lošimų verslą reglamentuojančius kitų valstybių teisės aktus, parengti ir paskelbti apie 20 poįstatyminių teisės aktų. Šį darbą trikdė ir tai, kad Komisijos nariai ir administracijos darbuotojai neturėjo azartinių lošimų verslo priežiūros ir kontrolės bei teisės aktų rengimo patirties¹³³.

Komisija vadinasi priežiūros, todėl jos pagrindinė funkcija turėtų būti azartinių lošimų nusikaltimų prevencija – t.y. ne konstatuoti ALĮ ir kitų teisės aktų pažeidimus ir bausti, o siekti, kad įstatymas nebūtų pažeistas, kaip tai yra daroma daugelyje užsienio valstybių. Manome, kad būtina Komisijai suteikti teisę sustabdyti leidimo atidaryti ir veikti lošimo namų, automatų salonų, lažybų punktų galiojimą ir jį panaikinti. Ši priemonė įtakotų bendrovių finansinę veiklą ir būtų efektyvi. 2004 m. įsigaliojus Pinigų plovimo prevencijos įstatymo naujai redakcijai, Priežiūros komisija tapo atsakinga už šio įstatymo vykdymo priežiūrą azartinius lošimus organizuojančiose bendrovėse. Leista duoti nurodymus, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui.

Reikia pastebėti, kad kai kurios šalys, o konkrečiai valstybės įgaliotos institucijos, ne tik atlieka formalią azartinių lošimų veiklos organizavimo kontrolę, bet netgi atlieka priežiūrą pačiose azartinių lošimų bendrovėse (veiklos priežiūra). JAV lošimo namuose (kazino) nušlifluota viso lošimo proceso priežiūra. Specialistai - inspektoriai (inspectors) stebi stalus. Jie prižiūri, kad krupjė korektiškai vestų žaidimą, kad lošėjai nesukčiautų ir patys nebūtų apgaudinėjami. Vienas inspektorius paprastai atsakingas daugiau nei už vieną stalą. Jis (tai būna vyras ar moteris) kontroliuoja didesnes išmokas ir registruoja knygoje lošėjų įnešamas sumas bei laimėjimus. Inspektorius sprendžia konfliktus tarp lošėjų ir krupjė. Jei, pavyzdžiui, lošėjui atrodo, kad krupjė jam išmokėjo mažesnę laimėjimo sumą arba apsirikęs nuėmė išlošusį žetoną,

¹³² Valstybinei komisijai – sprogimas iš vidaus// <http://www.laikas.net/Default.aspx?tabid=90&ItemId=1418>; prisijungimo laikas: 2006 10 05

¹³³ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.18

šis praneša inspektoriui apie ginčą¹³⁴. Kadangi visus stalus stebi vaizdo kameros, dauguma ginčų tuoj pat išaiškinami. Kiekviena stalų grupė pavaldi parterio vyresniajam (pit boss), kuris paskirsto personalą prie stalų ir jį, taip pat inspektorius prižiūri. Jis surenka informaciją apie tai, kiek lošėjai įmoka pinigų, ir apie tai nedelsiant informuoja vadybininką. Taip pat registruoja ir lošėjų išloštas sumas. Ši informacija perduodama kasai. Jeigu lošėjas panorės, jog jam būtų išmokamas laimėjimas, tada kasa žinos, kad jo pageidavimas teisėtas. Kazino vadybininkai (casino managers) rūpinasi bendraisiais kazino reikalais. Jie kalbasi su lankytojais ir nemokamai dalina taip vadinamas nemokamas „gėrybes“ (complimentary benefits (comps)) – gėrimus, čekius maistui, cigaretes, nakvynes viešbutyje ar bilietus į pramoginius renginius. Atitinkamai nuo lošėjo įmokėtos sumos priklauso ir nemokamos paslaugos bei jų apimtis. Lošimų namai gali sudarinėti sąrašus, kiek bendrai lošėjas išlošia ar pralošia. Šalyse, kur kazino verslas priklauso valstybei, tie sąrašai gali būti prieinami finansinėms tarnyboms. Užkirsdama kelią pinigų plovimui, valstybė gali pareikalauti informacijos apie lošėjus, nuolat statančius dideles sumas. JAV kazino įpareigoti pranešti Vidaus Pajamų Tarnybai, IRS (International Revenue Service), apie stambias JAV išloštas sumas. Ši išlošimų registracija ir apskaita tikslinga dar ir todėl, kad išlošimai turi būti apmokestinami. Išloštomis sumomis gali būti padengiami nuostoliai, bet IRS (International Revenue Service) iš lošėjų reikalauja tiksliai pateikti datą, įneštas į lošimus sumas, lošimo namų adresus, pavardes tų, kurie su lošėju į kazino atėjo kartu, bei laimėjimų ir nuostolių dydžius. Kazino informuoja vieni kitus apie apgavikus, sukčiaujančius asmenis. Vieną kartą sučiuptas apgaudinėjant, lošėjas geriausiu atveju tose apylinkėse niekada nebus įleidžiamas į kazino¹³⁵.

2005 metais Lietuvos Valstybinė Azartinių Lošimų Priežiūros Komisija nustatė 80 Azartinių lošimų ir Loterijų įstatymų pažeidimų ir pritaikė poveikio priemones. Daugiausia nusižengta reklamuojant azartinius lošimus, taikant lošimų reglamentą, registruojant, ženklinant įrenginius ir naudojant neturinčius pažymėjimo lošimo automatus, išmokant lažybų laimėjimus ir rezervuojant šiam tikslui. Pažeidimams pašalinti taikytos šios poveikio priemonės: įspėtos bendrovės dėl galimo licencijos sustabdymo, surašyti administracinės teisės pažeidimų protokolai ir perduoti teismams skirti administracines nuobaudas lošimų organizatoriams, nurodyta laikytis įstatymų ir pašalinti pažeidimus, tikrinimo medžiaga perduota kitoms institucijoms. Pastaruoju metu vis daugiau surašoma administracinių teisės pažeidimo protokolų fiziniais asmenimis. 2005 m. pirmą pusmetį jų surašyta tiek, kiek per visus 2004 metus¹³⁶.

¹³⁴ Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004. P.150

¹³⁵ Ten pat. P. 151-154

¹³⁶ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2005 m. veiklos ataskaita// www.vlpk.lt; prisijungimo laikas: 2006 08

Manome, kad Priežiūros komisijos darbą sunkina labai mažas poveikio priemonių arsenalas. Priežiūros komisijai suteikta teisė tik įspėti apie galimą licencijos galiojimo sustabdymą, kai nesilaikoma LR ALĮ, licencijavimo taisyklių ir reglamento, kai naujieji bendrovės akcininkai, stebėtojų tarybos nariai, valdybos nariai, administracijos vadovas, jo pavaduotojas, vyriausias finansininkas nebeatitinka licencijos turėtoji keliamų reikalavimų, kuriuos patvirtina specialiosios tarnybos. Taip pat sustabdyti licencijos galiojimą. Kai per nustatytą laiką nepašalinti pažeidimai. Ši poveikio priemonė gali būti taikoma iš karto, atsižvelgus į licencijuojamos veiklos pažeidimo pobūdį. Tai labai griežtos poveikio priemonės, kurias taikyti už mažus reglamento pažeidimus yra neteisinga. Todėl Priežiūros komisija dažnai taiko poveikio priemones ne bendrovėms, o jos darbuotojams, surašydama administracinių teisės pažeidimų protokolus, kuriuos nagrinėja teismai ir gali skirti baudą nuo penkių iki penkiolikos tūkstančių litų. Bet ir baudos labai didelės, neadekvačios nusižengimui. Todėl teismai, atsižvelgdami į lengvinančias aplinkybes, dažniausiai skiria 100-500 litų baudas. Tik du kartus pažeidėjai buvo nubausti tūkstančio ir du kartus – dviejų tūkstančių litų baudomis¹³⁷.

Apibendrinant šią darbo dalį norėusi pasakyti, jog nėra vienos idealios azartinių lošimų veiklos organizavimo sistemos ir juo labiau vieningos valstybių politikos šioje visuomeninių santykių srityje. Įvairios šalys, atsižvelgdamos į tokius svarbius faktorius kaip kultūra, visuomenės lūkesčiai, ekonominė situacija, mokesčių sistema, socialinė politika ir kt., įtvirtina skirtingas nuostatas savo įstatyminėse bazėse. Todėl, savaime suprantama, jog skirtingų šalių azartinių lošimų veiklos reguliavimo tradicijos labai skiriasi. Tačiau, nepaisant to, jos turi savų privalumų, kuriuos galima pamėginti pritaikyti ir su kai kuriais sunkumais organizuojant azartinių lošimų veiklą susiduriančiai Lietuvos Respublikai. Savaime suprantama, jog nevalia pulti skubotai ir pakankamai nepasvėrus reformuoti egzistuojančią sistemą, tačiau šiokių tokių pakeitimus atlikti ne tik naudinga, bet ir būtina. Nemažiau svarbu ir tai, jog šiuo metu vis dažniau galima išgirsti nuomonę, kad ateityje Europos Sąjungos šalys stengsis suvienodinti pagrindines nacionalinių teisės aktų nuostatas, liečiančias reikalavimus azartinių lošimų veiklos organizavimui bei kitiems svarbiems aspektams.

Tuo tarpu kitoje šio darbo dalyje mes kaip tik ir pasistengsime įvardinti kaip galėtume pritaikyti užsienio patirtį tobulinant azartinių lošimų teisinės bazės reglamentavimą Lietuvos Respublikoje.

¹³⁷ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.19

3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ PATIRTIES PRITAIKYMO GALIMYBĖS TOBULINANT AZARTINIŲ LOŠIMŲ TEISINĮ REGLAMENTAVIMĄ LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Kaip jau galėjome įsitikinti ankstesnėse mūsų darbo dalyse, azartinių lošimų teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje tikrai nėra be trūkumų. Šiuos trūkumus geriausiai išryškina mūsų valstybės azartinių lošimų politikos, su visais jos trūkumais ir stipriosiomis pusėmis, priešpastatymas pažangioms užsienio valstybių idėjoms šioje visuomeninių santykių srityje. Be jokios abejonės, tam, kad galėtume pritaikyti užsienio valstybių patirtį mūsų šaliai, svarbu suprasti kas pas mus yra netobula ir keistina, na ir, kas be ko, kodėl tai reikėtų daryti. Kitas svarbus aspektas yra suvokti, kokie dalykai užsienio šalių azartinių lošimų sistemoje yra pažangūs, geri, o kartu ir galėtų prisidėti tobulinant teisinį reglamentavimą LR. Daugelis užsienio valstybių, ypač Vakarų Europa, JAV, Australija turi labai senas ir galias azartinių lošimų, kaip visuomeninių santykių srities, reglamentavimo tradicijas. Jų nueitas kelias buvo grindžiamas bandymų, sėkmių ir nepasisekimų žingsniais, kurie leido, galų gale, surasti tą pakankamai optimalų ir gerai veikiančią mechanizmą, kiek įmanoma labiau neutralizuojantį neigiamus azartinių lošimų aspektus asmeniui, visuomenei ir valstybei. Tuo tarpu kitos valstybės, kurių ekonominė, sociopolitinė, geografinė padėtis labai panaši į Lietuvos (čia mes kalbame apie postkomunistines valstybes – Latvija, Estija, Ukraina, Rusija, Baltarusija bei dauguma Rytų bloko šalių) azartinius lošimus įteisino pakankamai neseniai. Jų azartinių lošimų teisinis reglamentavimas ir reguliavimas remiasi daugiausia skubotu užsienio valstybių teisės aktų, reglamentuojančių azartinius lošimus, nuostatų integravimu į nacionalinę teisės sistemą, neatsižvelgiant į šalies kultūrinę, socialinę prizmę. Azartinių lošimų veiklą reglamentuojančių įstatymų spragos sudaro sąlygas veikti įvairioms interesų grupėms, siekiančioms naudoti sau ir visiškai neatsižvelgiančioms į neigiamas azartinių lošimų socialines pasekmes.

Šios mūsų darbo dalies pagrindinis tikslas yra pateikti užsienio valstybių patirties, tai yra teigiamų ir pažangių teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių azartinių lošimų veiklą, pritaikymo galimybes LR, taip bandant užpildyti mūsų šalies įstatymų spragas šioje visuomeninių santykių srityje.

Taigi, žvelgiant į pagrindines LR įstatymų, reglamentuojančių azartinių lošimų veiklą, o ir bendros politikos šioje srityje spragas, norėtume išskirti pagrindines, mūsų manymu, būtinas tobulinti, sritis.

Užsienio valstybių teisėkūros institucijos skiria didelę reikšmę lošimo namų ir automatų salonų skaičiui bei jų dydžiui. Žvelgiant iš nuosaikaus azartinių lošimų modelio perspektyvų, priimta laikyti, kad kuo didesni lošimo namai ir kuo jų mažiau, tuo lengviau juos kontroliuoti ir

tuo pačiu apsaugoti valstybės bei lošėjų interesus¹³⁸. Įvairios šalys (Vakarų Europos šalys, Slovėnija, Australija ir kt.) riboja galimybę steigti lošimo namus. Įstatymais yra nustatytas konkretus lošimo namų (kazino) skaičius, kuris gali būti toje valstybėje. Tuo tarpu Lietuvoje įstatymais nėra ribojamas lošimo namų ir automatų salonų skaičius, pastebima jų smulkinimo tendencija, todėl galėtume daryti prielaidą, jog tai sudaro sąlygas nepakankamai efektyviai jų veiklos kontrolei. Savaiame suprantama, jog sunku atlikti kontrolės funkciją tuomet, kai kontroliuojami objektai yra pasklidę po didelę šalies teritoriją, o jų skaičius yra gana nemažas. Azartinių lošimo namų skaičius Lietuvoje pagal vienam žmogui tenkančių vietų skaičių yra tris kartus didesnis nei ES šalyse¹³⁹.

4 lentelė

Kai kurių Europos Sąjungos šalių kazino rodikliai

<i>Šalis</i>	<i>Kazino skaičius</i>	<i>Gyventojų skaičius</i>	<i>100 000 gyventojų tenkantis kazino skaičius</i>
<i>Lietuva</i>	19	3 392 500	0,56
<i>Slovėnija</i>	13	2 010 347	0,65
<i>Italija</i>	4	58 133 509	0,01
<i>Graikija</i>	9	10 688 058	0,08
<i>Belgija</i>	8	10 379 067	0,08
<i>Vengrija</i>	6	9 981 334	0,06
<i>Olandija</i>	12	16 491 461	0,07
<i>Austrija</i>	12	8 192 880	0,15
<i>Prancūzija</i>	190	60 876 136	0,31
<i>Jungtinė Karalystė</i>	138	60 609 153	0,23
<i>Vokietija</i>	80	82 422 299	0,1
<i>Suomija</i>	1	5 231 372	0,02
<i>Lenkija</i>	27	38 536 869	0,07

Kaip galime matyti 4 lentelėje, Lietuva kartu su Slovėnija pasižymi aukščiausiais 100 000 šalies gyventojų tenkančiais kazino skaičiaus rodikliais. Verta atkreipti dėmesį, kad daugiausiai kazino yra Prancūzijoje bei Jungtinėje karalystėje, tačiau lyginant su bendru šalyje

¹³⁸ Azartiniais lošimais prasišūsiųjų asmenų skaičius per pastarąjį ketvirtį drastiškai padidėjo 77 procentais.// www.biznews.lt; prisijungimo laikas: 2006 09 25

¹³⁹ European Casino Association Data 2005// <http://www.europecasinoassociation.com/>; prisijungimo laikas: 2006 10 14

gyvenančiųjų skaičiumi, 100 000 gyventojų tenkantis kazino skaičius yra net porą kartų mažesnis nei Lietuvoje ar Slovėnijoje. Tuo tarpu Skandinavijos šalys bei šalys turinčios galias krikščioniškas tradicijas (Graikija, Lenkija, Italija) gali būti apibūdinamos kaip pasižyminčios ypač mažu 100 000 šalies gyventojų tenkančiu kazino skaičiumi (atitinkamai 0,02 Suomijoje, 0,07 Lenkijoje ir net 0,01 Italijoje). Mums pasirodė įdomu, kad Lietuvoje šis rodiklis net 56 kartus didesnis nei Italijoje.

Manome, jog yra svarbu ir tai, kad daugelyje užsienio šalių egzistuoja tendencija kurtis „megakazino“ – tokiems lošimo namams, kurie po vienu stogu glaudžia didelį skaičių smulkesnių lošimo namų ir automatų salonų. Pagrindinė tokio reiškimo idėja – patenkinti minimalų norinčiųjų lošti poreikį ir užtikrinti veiklos skaidrumą bei kontrolę¹⁴⁰. Atsižvelgiant į išvardintus faktus, manome, jog ir Lietuvoje įstatymiškai turėtų būti įtvirtintas konkretus lošimo namų skaičius, proporcingas šalies gyventojų skaičiui. Nacionalinės lošimo ir žaidimų verslo asociacijos valdybos pirmininkas S.Kacas teigia, jog, vadovaujantis Vakarų Europos valstybių statistika pagal gyventojų skaičių Lietuvoje pakaktų 3-5 lošimo namų¹⁴¹.

Šiuo metu LR ALĮ konkrečiai įvardina vietas, kuriose negali būti steigiami lošimo namai ir automatų salonai, tačiau realiai vyrauja praktika juos steigti visur, kur tik nėra draudžiama. Paradoksalu, tačiau naujai rengiamoje ALĮ redakcijoje netgi siūloma leisti vystyti azartinių lošimų veiklą kai kuriose sveikatos priežiūros, kultūros įstaigose bei parduotuvėse¹⁴². Tuo tarpu kai kuriose užsienio valstybėse galime pastebėti griežto atribojimo tendenciją, kuomet azartinių lošimų įstaigos, gavusios Vyriausybės leidimus, privalo savo veiklą vystyti tik konkrečiai tam numatytose vietose. Pavyzdžiui, Slovėnijoje, pagal 2001 m. padarytą „Gaming Act“ pataisą, lošimo namai ir salonai gali steigtis tik gerai išvystytą turizmo infrastruktūrą turinčiose vietovėse¹⁴³. Pagal Jungtinės Karalystės 1968 m. „Gaming Act“ netgi draudžiama steigtis keliems lošimo namams mažesniu nei nustatyta atstumu vieniems nuo kitų. Šios nuostatos atspindi vieną iš pagrindinių šių įstatymo tikslų, t.y. vystyti azartinių lošimų veiklą taip, kad vaikai ir kitos labiausiai pažeidžiamos socialinės grupės būtų apsaugotos nuo neigiamos jų įtakos¹⁴⁴. Didelis priklausomybes sukeliančių reiškinių paplitimas ir jų prieinamumas skatina pažeidžiamus visuomenės sluoksnius ištraukti, o tai savo ruožtu sukelia neigiamas socialines pasekmes asmeniui ir visuomenei. Kaip jau esame minėję ankstesnėse darbo dalyse, patologiniai

¹⁴⁰ European Casino Association. Position of the European CA on the draft final report of the study of gambling services in the internal market of the European Union. Brussels, 18 May, 2006// <http://www.europecasinoassociation.com/>; prisijungimo laikas: 2006 10 14

¹⁴¹ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P.54

¹⁴² Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo projekto lyginamasis variantas 2005 m// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=263886; prisijungimo laikas: 2006 09 14

¹⁴³ Gaming in Slovenia// <http://www.gov.si/mf/angl/unpis/igralninstvo.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 15

¹⁴⁴ Gaming act 1968 UK//<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/20050019.htm>; prisijungimo laikas: 2006 09 16

lošėjai ir jų šeimos turi finansinių, psichologinių bei socialinių problemų, valstybė praranda darbingus asmenis, o tuo pačiu ir biudžeto pajamas (nemokami mokesčiai, socialinė parama priklausomiems asmenims ir jų šeimoms). Geriausia išeitis tokioje situacijoje, mūsų manymu, yra azartinių lošimų įstaigų koncentravimas tam tikrose vietose, kurios nebus taip lengvai prieinamos rizikos grupės asmenims. Ar kiekvienas iš mūsų norėtų, kad jo vaikas ateityje taptų priklausomu nuo azartinių lošimų? Tuo tarpu, ar vaikas kiekvieną kartą eidamas į ugdymo įstaigą ir iš jos pro žaismingai viliojančiai mirgančius ir “didelius turtus” žadančius lošimo namus, jau būdamas pilnamečiu neužsuks išbandyti laimės? Geriausias problemų sprendimo būdas yra jos prevencija, o tokia nuostata remiasi nuosaikaus azartinių lošimų rinkos modelio užsienio valstybės.

Manytume, jog būtų tikslinga valstybės lygmeniu vystyti tokią politiką, kuri skatintų kurtis koncentruotus „megakazino“ tik specialiai tam skirtose, ir kaip įmanoma mažiau prieinamose pažeidžiamoms socialinėms grupėms, vietose.

Daugelyje Vakarų Europos valstybių azartinių lošimų rinkos reguliavimas yra valstybės monopolija, pasireiškianti griežta apmokestinimo ir veiklos kontrole. Tokia politika leidžia užtikrinti pakankamai efektyvų mokesčių administravimą ir nemažas įplaukas į valstybės biudžetą. Be to, kai kuriose užsienio valstybėse azartinius lošimus organizuoja valstybinio kapitalo bendrovės, kurios pasitelkusios bendrovės-operatorės gali riboti naujų lošimo namų steigimą¹⁴⁵. Tokiu būdu valstybė gali kontroliuoti užsienio kapitalo patekimą į šalies azartinių lošimų rinką. Šioje vietoje reikia pastebėti, kad užsienio kapitalas gali būti vertinamas dvejopai, viena vertus, yra investuojami papildomi pinigai, tačiau, tuo pačiu, azartinių lošimų rinką užėmusios užsienio kapitalo bendrovės nemažą dalį pinigų išveža iš šalies. Tuo tarpu 60% Lietuvos azartinių lošimų rinkos yra užėmusios užsienio kapitalo lošimų organizavimo bendrovės¹⁴⁶.

Beveik visame pasaulyje lošimo namai (kazino) yra apmokestinamas nuo rezultatų, tuo tarpu Lietuvoje mokesčiai yra fiksuoti – priklauso nuo įrengimų skaičiaus. Tokia logika yra žalinga ir valstybei, ir verslo subjektams. Neribotų lošimų industrijai, turinčiai tam tikrų ypatumų, tokia mokesčių sistema, kai apmokestinamas stalų ar automatų skaičius, negali būti taikoma. Todėl Lietuvoje šiam rinkos segmentui taikoma mokesčių sistema neturi analogų civilizuotame pasaulyje¹⁴⁷.

Atsižvelgiant į tai, kad didindama savo įtaką azartinių lošimų veiklos organizavime, valstybė galėtų surinkti daugiau mokesčių ir užkirsti kelią pinigų išvežimui iš šalies, manome,

¹⁴⁵ Valstybinei komisijai – sprogimas iš vidaus// <http://www.laikas.net/Default.aspx?tabid=90&ItemId=1418>; prisijungimo laikas: 2006 10 05

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P.51

kad būtų tikslinga keisti azartinių lošimų apmokestinimo sistemą. Reikėtų pereiti nuo fiksuoto lošimo įrenginių apmokestinimo prie apmokestinimo nuo gauto pelno. Ši sistema turėtų progresyvių mokesčių bruožų, kuomet mažiau uždirbančios lošimo organizavimo bendrovės moka mažesnius mokesčius, nei gaunančios didesnę pelną.

Svarbus ir be galo aktualus azartinių lošimų veiklos reglamentavimo aspektas yra reikalavimai azartinių lošimų visuomeninių santykių subjektams (organizatoriai ir lošėjai). Galėtume išskirti reikalavimus azartinių lošimų įstaigų savininkams ir jų darbuotojams. Užsienyje, o konkrečiai Vakarų Europos šalyse, labai didelis dėmesys yra skiriamas asmenims, kurie steigia lošimus organizuojančias bendroves, reputacijos vertinimui. Šitokiu būdu yra siekiama užtikrinti, kad į didelį pelną teikiančią azartinių lošimų rinką nepatektų kriminaliniai elementai. Užsienio šalių įstatymai tam tikras normas nustato ir personalo atrankai. Tuo tarpu Lietuvoje vyrauja praktika, kuomet įstatymas formaliai lyg ir kelia reikalavimus, tačiau praktiškai jie neįgyvendinami. Pavyzdžiui, Lietuvos Vyriausiasis Administracinis teismas išaiškino, jog lošimo namai gali tik kelti įdarbintų krupjė kvalifikaciją, o ne mokyti šios kvalifikacijos neįdarbintus asmenis. Tačiau praktikoje ši nuostata pažeidžiama, nes krupjė amato moko pačios bendrovės, prisidengusios kvalifikacijos kėlimu¹⁴⁸.

Siūlytumėme tobulinti formaliai egzistuojančią, bet realiai turinčią sunkumų veikiant, sistemą: griežtinti reikalavimus atrenkant personalą, o ypač kreipiant dėmesį į jų apmokymus. Mūsų subjektyvia nuomone, turėtų būti įkurta atskira licencijuota mokslo įstaiga, ruošianti specialistus ir išskirtinai pavaldi azartinių lošimų veiklą kontroliuojančiai institucijai. Taip galėtų būti didinamas valstybės vaidmuo azartinių lošimų veiklos organizavime. Nemažiau svarbu būtų tai, kad valstybė, ruošdama specialistus azartinių lošimų bendrovėms, pagal jų poreikį, galėtų užtikrinti asmenų atranką, suteiktų reikiamą kvalifikaciją bei tuo pačiu gautų papildomų pajamų iš azartinių lošimų bendrovių.

Užsienio valstybėse yra taikoma praktika registruoti visus lošimo namuose apsilankančius asmenis. Europos Sąjungoje tai yra vienas esminių rodiklių, į kurią atsižvelgiama priimant sprendimus azartinių lošimų rinkoje. LR ALĮ įtvirtinta nuostata dėl asmenų registravimo tik tokiu atveju, jei šie keičia grynuosius pinigus į žetonus sumą, viršijančią 3 500 litų ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta arba laimi tokio dydžio sumą. Apie asmenis, kurie dažnai lošia azartinius lošimus, per dieną pralošia ar išlošia daugiau kaip 5 000 litų, privaloma pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai¹⁴⁹, tačiau realiai šis reikalavimas vykdomas labai vangiai.

¹⁴⁸ Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis). P.22

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325

Mūsų pasiūlymas šiuo atveju būtų toks, jog reikia įteisinti įstatymiškai asmenų registravimą, taipogi lošiantiems asmenims išduoti magnetines korteles su jų turimu pinigų kiekiu ir vykstant lošimui kortelėse daryti atžymas kiek asmuo turėjo pinigų pradėdamas lošti, kiek jų pralošė ar išlošė. Šių kortelių naudojimo tvarka turėtų būti labai griežta ir visi asmenys privalomai supažindinami (pvz.: ant vienos iš kortelių pusės turėtų būti parašytos kortelių naudojimo taisyklės). Taip pat turėtų būti įvesta kontrolės sistema, kuri neleistų asmeniui keisti pinigų sumas, neviršijančias 3500 litų ir taip išvengiant privalomos registracijos.

Dar vienas itin svarbus ir reikalaujantis tobulinimo aspektas tai – Lietuvos azartinių lošimų veiklos priežiūra. Vakarų Europos šalys, reformuodamos azartinių lošimų rinką bei priimdamos naujus šią rinką reglamentuojančius teisės aktus, steigia nepriklausomas reguliavimo institucijas, kurios atlieka azartinių lošimų veiklos priežiūrą ir kontrolę¹⁵⁰. Daugelyje šalių lošimus kontroliuoja valstybė, o lošimų priežiūros įstaigos prižiūri, kad kazino lošėjams būtų išmokėta priderama laimėjimų dalis, kad lošimo stalų įranga būtų tvarkinga ir rūpestingai aptarnaujama. Lietuvos Valstybinės lošimų priežiūros komisijos teisinio statuso neapibrėžtumas ateityje gali sukelti nemažai problemų, kadangi šiuo metu Priežiūros komisija būdama vykdomosios valdžios grandis nėra priskirta nei institucijoms prie Vyriausybės, nei kažkuriai ministerijai. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nuostatų 1 dalies 2 punktu, Priežiūros komisijos steigėja yra Vyriausybė, tačiau jos narių skyrimas nėra tradicinis, nes po du narius skiria Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Ministras Pirmininkas¹⁵¹. Dėl tokios situacijos nėra aišku, kas turėtų atstatyti prasižengusį komisijos narį. Užsienio valstybėse griežtai draudžiama komisijos nariams turėti kokias nors sąsajas su politinėmis partijomis, be to, lošimo bendrovėms yra draudžiama finansuoti politines partijas. Manome, kad nuo tokio partinio skyrimo principo, koks yra naudojamas Lietuvoje, kenčia lošimų priežiūros komisijos kompetencija. Be to užsienyje didelis dėmesys kreipiamas į azartinių lošimų veiklos priežiūrą vykdančių institucijų narių kvalifikaciją bei asmenines savybes (teisininkai, profesorai, mokslų daktarai, nepartiniai)¹⁵². Tuo tarpu Lietuvoje iš šešių paskirtų Priežiūros komisijos narių tik du turėjo valstybinio darbo patirties.

Siūlytume pakeisti patį Valstybinės azartinių lošimų priežiūros komisijos skyrimo principą, bei įstatymuose įtvirtinti Priežiūros komisijos atskaitomybę ir jos narių atskaitomybės

¹⁵⁰ Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas.2004 Nr.50. P.52-53

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2001 m. birželio 19 d. Nr.739

¹⁵² Gorienė G., savaitraštis “Karštas komentaras”, 2006 09 15, “Olympic” kazino skandalas valstybės politikos veidrodis// <http://www.hotcommentary.com/index.php?id=134> ; prisijungimo laikas: 2006 10 12

klausimus, kad ateityje būtų galima išvengti galimų nesusipratimų. Tai be jokios abejonės mažintų korupciją ir daugelį kitų aktualių problemų.

Apibendrinami negalime nepaminėti, jog Lietuvos Respublika pagal veikiančią azartinių lošimų rinkos modelį yra Vakaruose, tai yra, kad per šešerius legalių azartinių lošimų bendrovių veiklos metus atliktos įstatymų bazės pataisos teoriškai atitinka nuosaikų azartinių lošimų rinkos modelį, tačiau praktiškai atsiranda nemažai problemų įgyvendinant pakankamai griežtas įstatymo nuostatas, tad galime sakyti, jog realiai mes atitinkame Rytų Europoje egzistuojančio modelio bruožus.

Šioje darbo dalyje mes pasistengėme išryškinti pagrindines LR egzistuojančios azartinių lošimų teisinės bazės spragas ir trūkumus, kurie mūsų manymu, galėtų būti užpildyti atsižvelgiant į įvairių užsienio valstybių patirtį. Sąmoningai, vengiant bereikalingų pasikartojimų, nesistengėme pateikti išsamios užsienio valstybių ir Lietuvos teisės normų apžvalgos šioje dalyje, kadangi tai jau buvo atlikta ankstesnėse. Čia pasiribojome tik problemų identifikavimu įvardinat pagrindinius bruožus ir trūkumus bei galimų sprendimų, remiantis užsienio valstybių patirtimi, pateikimu. Taip pat stengėmės Jums padėti suprasti, kodėl gi reikia tobulinti vienas ar kitas sritis ir ką galėtų pakeisti mūsų siūlomi azartinių lošimų veiklą reguliuojančios teisės bazės pakeitimai. Ne mažiau svarbu ir tai, kad kiekvieną dalyką reikėtų keisti tik deramai apsvarsčius, išsiaiškinus visus už ir prieš bei atsižvelgiant į kitus svarbius aspektus, tačiau tai jau nėra mūsų darbo tikslas. Tai galbūt ateityje galėtų atlikti kiti žmonės, o mes tiesiog manome, jog svarbiausią šios dalies siekį įgyvendinome – tai yra, apžvelgdami užsienio valstybių patirtį, įvardinome jos pritaikymo galimybes mūsų šalyje.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Apibendrinant visą mūsų atliktą darbą, norime pastebėti, jog nuosekliai laikėmės užsibrėžtos darbo struktūros, siekiant užsibrėžto tikslo bei uždavinių. Išanalizavus azartinių lošimų teisinio reglamentavimo tobulinimo Lietuvoje galimybes, atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį, galime teigti, kad darbo pradžioje mūsų keltos hipotezės pasitvirtino pilnai.

Norėtume pateikti savo išvadas bei pasiūlymus:

1. Moderniajame Vakarų pasaulyje per gana netrumpą azartinių lošimų gyvavimo laikotarpį susiformavo “nuosaikūs” azartinių lošimų rinkos medelis, kuris pasižymi tuo, jog valstybė turi taip sureguliuoti rinką, kad mažėtų galinčių potencialiai prasilošti žmonių bei būtų garantuota radikali šio verslo kontrolė. Tuo tarpu praloštų pinigų kiekis nuo lošimo namų skaičiaus praktiškai nepriklauso, o taip pat laikomasi nuostatos, kad kuo didesni lošimo namai ir kuo jų mažiau, tuo lengviau kontroliuoti ir apsaugoti valstybės bei lošėjų interesus. Visa tai sudaro sąlygas efektyviau spręsti azartinių lošimų teisinio reguliavimo ir įgyvendinimo srities problemas. Šiuo metu Lietuvos rinka vystosi priešinga kryptimi - rinkos reguliavimo skirtumai ir Valstybinės lošimų priežiūros komisijos bei kitų atsakingų institucijų administravimo gebėjimų trūkumas užkerta kelią nuosaikiai azartinių lošimų rinkai vystytis.
2. Lietuvos Respublikoje azartinių lošimų veiklą reglamentuojantys įstatymai yra liberalūs - visiškai neriboja lošimų namų, automatų salonų skaičiaus. Tuo tarpu Europoje taikomi griežti ribojimai ir kontrolė azartinių lošimų veiklos organizatoriams. Šie apribojimai – nustatytas šalyse lošimo namų skaičius, jų dislokacijos vieta, maksimalus ir minimalus dydis. Lietuvoje vyraujantys lošimo namų smulkinimas ir besaikis steigimasis labai apsunkina jų kontrolę ir sudaro sąlygas atsirasti pinigų plovimo bei korupcijos galimybėms, todėl siūlytume įstatymiškai įteisinti konkretų maksimalų lošimo namų bei automatų salonų skaičių, atsižvelgiant į Europos Sąjungos šalių rodiklius (lošimo namų skaičius pagal vienam žmogui tenkančių vietų skaičių). Manome, kad yra tikslinga formuoti azartinių lošimų veiklos politiką taip, kad būtų skatinama kurtis lošimų namams užmiestyje esančiuose specialiai šiai veiklai skirtuose kompleksuose.
3. Azartinių lošimų veikla dažniausiai duoda nemažas pajamas, o šios visuomeninių santykių srities apmokestinimas garantuoja papildomas lėšas valstybės biudžetui. Daugumoje išsivysčiusių užsienio šalių paprastai lošimo namų apmokestinimo bazė yra gautos lošimo namų įplaukos, o lošimo įrenginių mokesčio bazė yra rezultatas iš lošimų veiklos, kai tuo tarpu Lietuvoje vyrauja priešinga rinkos struktūra, kuomet

mokesčiai yra fiksuoti – priklauso tik nuo lošimo įrenginių skaičiaus. Tai yra žalinga tiek valstybei, tiek azartinių lošimų veiklą vykdančioms verslo subjektams. Mes siūlytume iš esmės keisti LR Loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymo nuostatas (5 straipsnis), ir rekomenduotume organizuojant lošimus automatais, stalo lošimus, nustatyti gautų įplaukų, atėmus faktiškai išmokėtus laimėjimus, sumos tam tikrą tarifą, išreikštą procentais.

4. Lietuvoje, kaip ir užsienio šalyse, norint įsteigti azartinių lošimų bendrovę, steigėjas privalo atitikti tam tikrus kriterijus: tikrinama steigėjo reputacija, jo kapitalo kilmė, privalomas įstatinio kapitalo dydis. Mūsų nuomone, nors reikalavimai įstatiniam kapitalui Lietuvoje yra pakankamai nemaži, tačiau tai yra kompensuojama steigiant daug, nors ir mažų lošimo namų bei automatų salonų įvairiose vietose. Tai vėlgi prieštarauja nuosaikiam azartinių lošimų rinkos modeliui, todėl manytume, jog būtų tikslinga nustatyti įstatinio kapitalo dydį kiekvieniems naujai atidaromiems lošimo namams ar automatų salonams, taip skatinant jau esančiųjų didėjimą ir plėtimąsi, užuot augant smulkiųjų skaičiui.
5. Užsienio valstybėse yra taikoma praktika, registruoti visus lošimo namuose apsilankančius asmenis, nepriklausomai nuo to, kiek jie išlošia ar pralošia apsilankymo metu. Šitaip yra garantuojama, kad valstybė gali kontroliuoti pinigų judėjimą bei užkirsti kelią jų plovimui ir finansiniams nusikaltimams. Atlikę išsamią analizę, drįstame pastebėti, jog Lietuvoje egzistuojanti praktika registruoti tik stambius laimėjimus bei praloštas pinigų sumas, sudaro palankias sąlygas neaiškios kilmės pinigams patekti į rinką. Siūlytume, įstatyminiu pagrindu įvesti privalomą asmenų registraciją į azartinių lošimų įstaigas. Taip pat būtų tikslinga, siekiant kontroliuoti pinigų judėjimą lošimo metu (išlošti ir pralošti pinigai), įvesti užsienyje populiarias asmenines magnetines korteles.
6. Azartinių lošimų veikla – tai pelningas verslas, tačiau kartu jis yra sietinas su neigiamais socialiniais aspektais, kurie liečia asmenį ir šeimą, visuomenę ir galiausiai – pačią valstybę. Užsienio šalyse siekiama kaip įmanoma labiau sumažinti neigiamus azartinių lošimų aspektus bei padėti asmenims, kenčiantiems nuo patologinės priklausomybės azartiniams lošimams. Atsižvelgiant į šios problemos mastą Lietuvoje bei pasaulinę praktiką, manome, jog būtina įstatymiškai įteisinti asmenų, turinčių priklausomybės azartiniams lošimams problemų, patekimo į azartinių lošimų įstaigas galimybes.
7. Daugelyje užsienio šalių azartinius lošimus ir jų veiklą kontroliuoja valstybė, o jos įgalios lošimų priežiūros institucijos prižiūri, kad lošėjams būtų išmokėta priderama

laimėjimų dalis, kad lošimo įranga būtų tvarkinga ir rūpestingai aptarnaujama. Tuo tarpu Lietuvoje galime pastebėti Lietuvos Valstybinės lošimų priežiūros komisijos teisinio statuso neapibrėžtumą, kuomet ši institucija yra visiškai neatskaitinga, jos nariams netaikomi griežti atrankos kriterijai. Todėl manome, kad azartinių lošimų priežiūrą šalyje turėtų vykdyti institucija, tiesiogiai pavaldi ir atskaitinga Lietuvos Respublikos Finansų ministerijai, o komisijos nariais galėtų būti išskirtinai teisininkai, ekonomistai, kurių skyrimo tvarką būtina pertvarkyti.

PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992 spalio 25 d. Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000 liepos 18 d. Nr. 74-2262
3. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Valstybės žinios. 1985 gruodžio 11d. Nr. 1-1; Aktuali redakcija nuo 2005 11 10;
4. Lietuvos Respublikos Azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835
6. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 13 d. Nr. IX-2112
7. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas// Valstybės žinios. 1997 m. birželio 19 d. Nr. VIII-275
8. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas// Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493
9. Lietuvos Respublikos Įmonių įstatymas// Valstybės žinios. 1990 m. gegužės 8 d. Nr. I-196
10. Lietuvos Respublikos loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-326
11. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo pakeitimo ir papildymo“// Valstybės žinios. 1994 m. sausio 11 d. Nr. I-367
12. Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas// Valstybės žinios. 2000 m. birželio 13 d. Nr. VIII-1725
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2001 m. birželio 19 d. Nr.739
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2001 m. birželio 19 d. Nr.740
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas„Dėl Lošimo įrenginio tipo tvirtinimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 529
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos loterijų įstatymo koncepcijos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002 gegužės 14 d. Nr. 48-1853

17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos lošimo įrenginių registro įsteigimo ir Lietuvos lošimo įrenginių registro nuostatų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003 m. balandžio 25 d. Nr. 530
18. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2005 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. N- 196 „Azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirti nurodymai, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui“.

II. Specialioji literatūra

19. Gudeliauskas G. Azartinių lošimų valstybinis reguliavimas, reglamentavimas : problemos ir sprendimai: magistro baigiamasis darbas. Vilnius 2004
20. Karaliūnas A. Azartinių lošimų civiliniai teisiniai santykiai - teoriniai ir praktiniai aspektai pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę: magistro baigiamasis darbas. Vilnius 2004
21. Levez B. Kazino. Kaunas. Šviesa. 2004
22. Navikas P. Azartinių lošimų priežiūros kronika (dienoraštis).
23. Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais// Medicina (2003) 39 tomas, Nr. 9
24. Rusteika M. Azartiniai lošimai ir emociniai pakitimai. Diplominis darbas. Šiaulių universitetas. 2006
25. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003;
26. Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. V.1998. P58
27. Vaišvila A. Teisės teorija. V.2000
28. Wils J., Oostdijk A. Gaming regulation structures in Europe. Laiden. 2005

III. Straipsniai periodinėje literatūroje

29. Butrimas E., Damauskas Ž. Lošimų rengėjams – karti prasišoėlių dalia. (Lietuva skelbia pirmąjį azartinių pramogų verslo pelną, Estija–apie bankrotą.)/“Lietuvos rytas”, priedas “Vartai” 2003 m. vasario 24 d. Nr.45
30. Damauskas Ž. Kazino savininkai gudrauja //Lietuvos rytas.2004 m. Kovo 12 d., Nr.58
31. Damauskas Ž. Lošėjai bando išsivaduoti nuo pražūtingos aistros // “Lietuvos rytas”, 2006 m. lapkričio 8 d. Nr.256
32. Kacas S. Azartiniai lošimai Lietuvoje: vis dar besiblaškantys tarp rytų ir vakarų mentaliteto. Veidas. 2004 Nr.50

IV. Internetiniai šaltiniai

33. Azartiniais lošimais prasilošusiųjų asmenų skaičius per pastarąjį ketvirtį drastiškai padidėjo 77 procentais// www.biznews.lt;
34. Azartinių lošimų istorija// www.loscasino.lt;
35. Azartinių žaidimų pasekmės baisesnės nei alkoholio// www.medicina.lt;
36. Bogužaitė A. Ar jau sergame lošimo manija? // <http://www.ve.lt/?data=2004-08-06&id=1091723721>;
37. Gorienė G., savaitraštis "Karštas komentaras", 2006 09 15, "Olympic" kazino skandalas valstybės politikos veidrodis// <http://www.hotcommentary.com/index.php?id=134>;
38. Išsivadavimo iš priklausomybės programa// <http://anoniminiaiilosejai.ath.cx/>;
39. Kazino: lošėjai ir sukčiai// <http://www.sildymas.lt/index.php?id=1742>;
40. Konferencijos// <http://lazybos.net/>;
41. Lietuvos lošimo operatorių asociacija// <http://www.lloa.lt/naujienos.php> ;
42. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo projekto lyginamasis variantas 2005 m// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=263886;
43. Lošimo istorija// <http://www.nesecasino.lt/?lt=1152713668>;
44. Lošimų manija: kaip svajonės apie laimę virsta košmaru. Werner Gross// <http://www.prizme.lt/straipsniai/straipsn.php?action>;
45. Nacionalinės Lošimų ir Žaidimų Verslo Asociacijos komentarai dėl azartinių lošimų įstatymo// <http://verslas.banga.lt/lt/spaudai.full/440e9e553dec8?vbanga2>;
46. Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas 2004: Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimas: pasiekimai ir problemos// http://www3.lrs.lt/home/ivairus/ataskaitos/Ataskaita_2004_NST.pdf;
47. Priklausomybės. Patologinis lošimas// <http://www.jaunimo-centras.lt/index.php?m=83>;
48. Raginama aiškiau reglamentuoti azartinius lošimus// <http://www.lloa.lt/naujienos.php>;
49. Teismas: azartinių lošimų reklama draudžiama skatinti lošti// <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6951382>;
50. Valstybinė lošimų priežiūros komisija// www.vlpk.lt;
51. Valstybinei komisijai – sprogdymas iš vidaus// <http://www.laikas.net/Default.aspx?tabid=90&ItemId=1418>;
52. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2005 m. veiklos ataskaita//www.vlpk.lt;
53. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos rekomendacijos dėl reklamos// www.vlpk.lt;
54. Žalingi įpročiai gali pavergti jau vaikystėje// <http://www.medicina.lt/index.php?page=naujienos&view>;
55. "Casinos Act 2000" Denmark// <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?oID=100239&vID=0>;

56. European Casino Association Data 2005// <http://www.europeancasinoassociation.com/>;
57. European Casino Association. Position of the European CA on the draft final report of the study of gambling services in the internal market of the European Union. Brussels, 18 May, 2006// <http://www.europeancasinoassociation.com/>;
58. Gaming act 1968 UK//<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/20050019.htm>;
59. Gaming in Slovenia// <http://www.gov.si/mf/angl/unpis/igralnistvo.htm>;
60. Gaming act 1968 UK//<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/20050019.htm>;
61. Law of 29 July 1992 on games and mutual wagering//
<http://www.mf.gov.pl/index.php?wysw=2&sgl=2&dzial=175>;
62. Norwegian Gaming Board "Proposal For an Action Plan to prevent problem gambling and reduce the harmful effects of excessive gambling" 2004, December//
<http://www.lotteritilsynet.no/dav/8D85389C2A6346F4934E8F9EB2059FF1.pdf>;
63. USA gambling laws//
<http://www.worldcasinodirectory.com/northamericagamblinglaw.htm>;
64. www.gamblersanonymous.ru;
65. www.gamblersanonymous.uk;

SANTRAUKA

Užsienio valstybių patirtis tobulinant azartinių lošimų reglamentavimą Lietuvos Respublikoje

Azartiniai lošimai – tai lošimų namuose ir automatų salonuose organizuojami žaidimai, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas.

Praėjo penkeri metai, kai Lietuvoje įsigaliojo Azartinių lošimų įstatymas ir legalizuoti azartiniai lošimai. Nors lošimai priskirti neskatinamai veiklai, o įstatymas juos reglamentuoja griežtai, tačiau ši veikla ypač sparčiai vystosi. Lietuvoje azartinių lošimų organizavimo modelis, lošimų rinkos įstatyminė bazė vystosi nevienareikšmiškai. Atsižvelgiant į užsienio valstybių azartinių lošimų teisinį reglamentavimą, matosi, jog rinka turi būti taip sureguliuota, kad mažėtų galinčių potencialiai prasilošti žmonių bei būtų garantuota radikali šio verslo kontrolė.

Todėl šiame darbe ir buvo stengiamasi pakankamai išsamiai ir aiškiai aptarti azartinių lošimų reglamentavimo Lietuvoje tobulinimo bei išskylančių problemų neutralizavimo kryptis atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį, galimybes ir perspektyvas, remiantis teoriniais aspektais bei praktine lyginamąja analize.

Raktažodžiai: azartiniai lošimai (gambling), rizika, atsitiktinumas, laisvanoriškumas, azartas, lošimo namai (kazino), lošimo automatai neriboto išlošio A kategorija (SLOT Macines), lošimo automatai riboto išlošio B kategorija, nuosaikysis azartinių lošimų organizavimo modelis, kaupiamąjo fondo sistema, patologinis potraukis azartiniam lošimams, ludomanas, megakazino, Vyriausioji Lošimų priežiūros Komisija (VLPK), Nacionalinė Lošimų ir Žaidimų Verslo Asociacija (NLŽVA), Lietuvos Lošimo Operatorių Asociacija (LLOA), Vidaus Pajamų Tarnybai, IRS (International Revenue Service)

SUMMARY

Gambling regulation perfection in Lithuania using the experience of foreign states

Gambling – it is game, which are organized in casino or in gambling (SLOT) machines saloons, where partners wagering money on an event with an uncertain outcome with the primary intent of winning additional money.

Five years passed, when gambling in Lithuania was valid by law. Though gambling is classed to disincentive action and the law them regulating strongly, but as we can see, this action is developing very fast. In Lithuania the model of gambling organization, legal market basis are developing very ambiguity. According to the gambling legal regulation structures in the foreign countries, gambling market would be regularize so, that it could reduce capable potential gamble people. Also it should be a radical control on this gambling business.

That's why in this work we try quiet enough to dissertate and clearly discuss about gambling regulation perfection in Lithuania, also we try to find neutralization directions for existent problems in gambling market. To find these directions we look at the experience of foreign states (countries), possibilities and perspectives, this work aimed to structure an theoretical and practical comprehensive approach on considered subject.

Keywords: gambling, risk, happenstance, voluntary, venturesome, casino, SLOT machines A category, SLOT machines B category, moderate model of organizing gambling, the system of accumulative fond, pathological bent in gambling, ludoman, State Gaming Control Commission of the Republic of Lithuania (SGCC), National gambling and gaming business association (NGGBA), National gambling operators association (NGOA), IRS (International Revenue Service).

Rūta Remeikienė

Darbas baigtas:

2006 Spalio 26 d.